

ІНСТИТУТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Абрамов Л.К., Азарова Т.В.

Центр місцевої активності на базі будинку культури:

методологія та технологія
розвитку територіальної громади

Кіровоград, 2010

Шановні читачі!

Ми раді презентувати вам веб-сайт Інституту соціокультурного менеджменту (ІСКМ), що був створений в рамках національного проекту "Спільний шлях у майбутнє" та підтриманий в рамках проекту "Об'єднуємося заради реформ (UNITER)".

На нашому веб-сайті ви маєте змогу ознайомитися з новинами громадського та культурного життя різних регіонів України та корисними ресурсами для громадських активістів.

Ми будемо раді вашим пропозиціям та зауваженням щодо роботи сайту.

Пишіть нам: iscm@mail.ru.

Наша адреса:

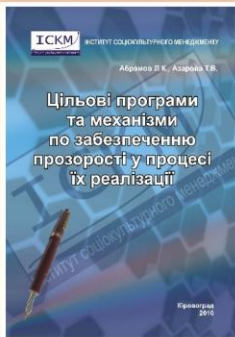
<http://www.lacenter.org.ua/>

Видання ІСКМ

Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад: звіт за результатами дослідження. - Кіровоград: Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ), 2010. - 64 с.

Видання містить результати комплексного дослідження «Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад», що здійснив Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ) в рамках проекту «Спільний шлях у майбутнє» в січні-лютому 2010 року на території Кіровоградської, Чернігівської, Рівненської, Миколаївської та Дніпропетровської областей України. Неоціненну допомогу ІСКМ під час проведення дослідження надали його партнери (ЦГТ «АХАЛАР», ЦПГКІ «Тамариск», Фондація ім. Князів благодійників Острозьких, Центр сприяння суспільним інноваціям). У виданні на основі експертного опитування, фокус-груп та аналізу документів з'ясовано зміст, методи організації та основні принципи діяльності будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад та можливості оптимізації цього процесу.

Абрамов Л.К., Азарова Т.В., Цільові програми та механізми по забезпеченню прозорості у процесі їх реалізації. – Кіровоград: ІСКМ, 2010. – 100 с.

Навчальний посібник дає уявлення про теоретичні та практичні аспекти програмно-цільового методу управління на регіональному рівні. Особливий акцент зроблено на методиці забезпечення прозорості процесу реалізації цільових програм та залученні громадськості до цього процесу.

Видання стане корисним порадиником виконавцям цільових програм та їх клієнтам.

ІНСТИТУТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Абрамов Л.К., Азарова Т.В.

ЦЕНТР МІСЦЕВОЇ АКТИВНОСТІ НА БАЗІ БУДИНКУ КУЛЬТУРИ:

методологія та технологія розвитку територіальної громади

Розробка та тиражування цього видання була здійснена Інститутом соціокультурного менеджменту (ICKM) у межах проекту «Об'єднуємося заради реформ (UNITER)», що фінансується Агентством США з Міжнародного Розвитку (USAID) та виконується Pact. Inc. Видання стало можливим завдяки підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного Розвитку (USAID). Зміст видання є винятковою відповідальністю ICKM та не обов'язково відображає точку зору USAID, Pact. Inc. або уряду США. Будь-яку частину цього видання не можна відтворювати, використовувати у будь-якому форматі (включаючи графічний, електронний, ксерокопіювання чи інші) без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Кіровоград, ICKM, 2010

Видання розповсюджується безкоштовно

ББК 60.56

УДК 319

ISBN 978-966-2466-04-1

A 16

Абрамов Л.К., Азарова Т.В. **Центр місцевої активності на базі будинку культури: методологія та технологія розвитку територіальної громади –** Кіровоград: ІСКМ, 2010. – 116 с.

Видання на основі закордонного та вітчизняного досвіду вирішення соціальних проблем на локальному рівні висвітлює теоретичні та практичні аспекти можливої адаптації будинків культури до сучасних потреб територіальних громад за рахунок впровадження концепції центру місцевої активності.

Abramov L.K., Azarova T.V. **Center of local activity on the basis of the House of Culture: methodology and technology of the local community development. -** Kirovograd: ISCM, 2010. - 116 p.

Publication based on foreign and domestic experience in solving social problems at local level highlights theoretical and practical aspects of possible adaptation of the Houses of Culture to the actual needs of local communities by implementation of the concept of the center of local activity.

Тиражування: *ФОП Александрова М.В.*

Замовлення: *№ 629 від 03.09.2010 р.*

Формат: *60x84/16*

Умовних друкованих аркушів: *5,1*

Наклад: *1000 примірників*

Редагування: *Батура І.Л.*

Дизайн: *Сорока А.О.*

© Абрамов Л.К., Азарова Т.В.

© ІСКМ, 2010

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. Теоретичні підходи до створення Центрів

місцевої активності на базі будинків культури	4
1.1 Дослідження діяльності будинків культури по задоволенню потреб громадян	4
1.2 Зарубіжний та вітчизняний досвід діяльності Центрів місцевої активності	18
1.3 Центр місцевої активності та соціокультурне середовище	28
1.4 Міжсекторне партнерство як механізм функціонування Центру місцевої активності	37
1.5 Соціальний капітал - індикатор розвитку громади	45

РОЗДІЛ II. Технологія створення та функціонування

Центрів місцевої активності	56
2.1 Центр місцевої активності на базі Будинку культури: його завдання та функції	56
2.2 Залучення громадян до участі у вирішенні місцевих проблем ...	62
2.3 Анімація громадського життя	73
2.4 Інформування як вплив на громадськість та органи влади	87
ЛІТЕРАТУРА	97
СЛОВНИК	102
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ІНСТИТУТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	113
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ ВИДАННЯ	115

РОЗДІЛ I. Теоретичні підходи до створення Центрів місцевої активності на базі будинків культури

1.1. Дослідження діяльності будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад

В умовах трансформації українського суспільства актуальною проблемою є ефективне використання наявних ресурсів. Це стосується не тільки прибуткової сфери (там це відбувається автоматично, оскільки те, що працює погано, просто зникає), а й неприбуткової, особливо бюджетної. Саме там є значний потенціал для підвищення рівня конкурентоздатності держави та суспільства в цілому. Хоча, зрозуміло, що поняття «ефективність» для будинку культури відрізнятиметься від його розуміння в комерції, але його можна сформулювати узагальнено, як спроможність досягати максимального соціального ефекту при мінімальних витратах. Оскільки зараз саме місцеві громади утримують більшість будинків культури, то логічно постає питання, наскільки вони спроможні вирішувати соціальні проблеми на локальному рівні, що в них є для цього, а чого бракує, з ким та в яких формах необхідно взаємодіяти, а від чого варто відмовитись. Зрозуміло, що платники податків мають право ставити такі питання перед всіма бюджетними закладами, установами, організаціями, але це вже тема для інших досліджень. Особливо актуальна проблема ефективності зараз, оскільки традиційні форми адаптації будинків культури виявились неефективними. Про це свідчить державна статистика: скорочується чисельність закладів культури, зменшується відносна їх доля в бюджеті тощо. Тим часом у наших сусідів та в деяких областях України накопичено позитивний досвід роботи - центри місцевої активності,

які працюють в партнерстві з громадськими організаціями, фактично без бюджетної підтримки, гнучко реагуючи на реальні потреби громадян.

З метою вивчення сучасного стану діяльності будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад та можливостей оптимізації цього процесу Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ) у 2009-2010 рр. провів дослідження на території Кіровоградської, Чернігівської, Рівненської, Миколаївської та Дніпропетровської областей України [15].

Для досягнення цієї мети вирішувались наступні *завдання*:

- Визначити існуючі проблеми територіальних громад та реальну участь будинків культури у їх вирішенні.
- Виявити потенційні можливості будинків культури у вирішенні потреб територіальних громад.
- Визначити оптимальні способи та форми співпраці громадських організацій та закладів культури.
- Визначити, які вміння та навички необхідні працівнику сфери культури для якісного виконання ним функцій по сприянню процесу вирішення локальних проблем.

Методологія дослідження:

- Проведення 5 фокус-груп в 5 областях України (56 осіб).
- Аналіз нормативних та статистичних документів з даної теми.
- Проведення експертного опитування у 5 областях (127 осіб).

Цільові групи дослідження: представники НДО, ЗМІ, робітники закладів культури, представники органів місцевого самоврядування, депутатського корпусу та експертних установ.

Кількісна характеристика, що відображає динаміку розповсюдження закладів культури клубного типу в Україні надається у Таблиці №1:

Таблиця №1. Кількість закладів культури клубного типу в Україні

Рік	Кількість закладів культури клубного типу, тис.	Кількість місць в них, млн.	Чисельність населення України, млн.
1990	25,1	6,5	51,8
1995	23,0	5,9	51,7
2000	20,4	5,4	49,4
2005	19,1	5,0	47,3
2008	18,8	4,8	46,3

Наведені в таблиці данні свідчать про скорочення чисельності будинків культури і кількості місць в них, причому ця тенденція спостерігається протягом багатьох років та випереджує тенденцію по скороченню чисельності населення України. Наведена статистика свідчить про кризові явища в цій галузі соціальної сфери.

Аналіз відповідей та коментарів на питання *про головні проблеми територіальних громад* дозволяють стверджувати, що ситуація на локальному рівні є досить критичною, місцеві громади стикаються з великою кількістю гострих проблем. Проявом цієї ситуації, на думку респондентів є низький рівень життя громадян (17% відповідей), особливо на селі, де високий рівень безробіття та відсутність альтернатив в питаннях працевлаштування поглиблюють гостроту ситуації. 16% відповідей стосувалося проблем, що пов'язані зі здоров'ям громадян. Розповсюдження інфекційних, онкологічних хвороб та алкоголізму і наркоманії зменшує тривалість життя. Все це іде поряд з неефективністю місцевої влади, низьким рівнем свідомості та самоорганізації громадян у вирішенні проблем соціуму, а також занепадом духовності та моралі в суспільстві.

Серед *проблем, вирішенню яких можуть сприяти* своєю діяльністю будинки культури опитувані назвали: занепад духовності, культури та моралі у суспільстві (24% відповідей), неякісні культурні послуги (24% відповідей),

а також низький рівень самосвідомості громадян (25% відповідей). В коментарях до відповідей на це питання експерти вказували, що опосередковано будинок культури може впливати на багато гострих проблем громади, але для цього йому потрібно бути гнучким в діяльності та своєчасно адаптуватись до реальних потреб громадян. Але в цілому, кількість відповідей на це питання була меншою майже у 2 рази, ніж на попереднє, що може свідчити про те, що будинок культури, втративши попередню ідеологічну функцію, яка була йому притаманна в радянську епоху, ще не знайшов адекватне місце в сучасному суспільстві.

Більшість опитуваних *оцінили* діяльність будинків культури по вирішенню проблем територіальної громади як неефективну, або мало ефективну (67% відповідей). Наведемо типові коментарі до цієї ситуації: «Часто трапляється так, що сільські будинки культури обмежуються проведеннями дискотек один раз на тиждень та відкривають приміщення у святкові дні (9 Травня та ін.)», «В переважній більшості територіальних громад будинки культури знаходяться в занедбаному стані або не функціонують через відсутність фінансування. Тому вони не здійснюють діяльності по вирішенню проблем територіальних громад», «Директори будинків культури орієнтуються при плануванні своєї діяльності на організацію показових виступів для керівництва, а не на реальні потреби місцевих громад». Разом з тим деякі учасники опитування відчують потребу змінити ситуацію та налаштовані діяти: «Як на мене, у будь-якій ситуації не варто складати руки і просто очікувати, що буде далі. Тому я вважаю, що будинки культури могли б не лише виконувати функції центрів дозвілля та розваг, але бути просвітницькими осередками – займатись поширенням знань про профілактику захворювань та популяризацією здорового способу життя. Завдяки різноманітним формам роботи можна було б обмінюватися досвідом між людьми (школами, групами, центрами) у подоланні негативних явищ

нашого суспільства і т.д. Все залежить від ініціативності, творчого підходу до вирішення проблем, за які беруться працівники будинків культури».

Відповіді на питання «Які форми діяльності будинків культури відповідають потребам територіальних громад?» виглядають наступним чином: 37% - будинок культури – це заклад дозвілля; 30% - культурно-освітній заклад; 20% - будинки культури можуть бути інтеграційними структурами у формі центрів (осередків) громадської активності, у тому числі, з використанням польського досвіду; 13% відповідей стосувалося інших форм діяльності.

Більшість респондентів (51% відповідей) вважають, що розміщення в будинках культури комерційних закладів, а також обслуговування корпоративних свят (8% відповідей) аж ніяк не відповідає потребам територіальних громад. Також в коментарях чітко простежується думка, що шлях на «комерціалізацію» та відповідне перепрофілювання веде до втрати соціальної складової, що не знаходить підтримки в суспільстві. 13% відповідей свідчить про те, що організація шаблонних культурно-масових заходів не задовольняє потреби громадян.

Експерти пропонували різні форми діяльності будинків культури для покращення вирішення соціальних проблем територіальних громад. Це: використання цього закладу як місця культурного відпочинку (25% відповідей), утворення на базі будинку культури центру місцевої активності (15%), збільшення кількості клубних формувань за віком і уподобаннями (11%) та ін. В коментарях до відповідей на це питання респонденти підкреслювали необхідність постійного моніторингу реальних потреб власних клієнтів та відповідного корегування своєї діяльності, перспективним для функціонування центрів місцевої активності опитувані вважають співпрацю з громадськими організаціями.

Серед причин, що заважають будинкам культури стати ефективним інструментом на локальному рівні у вирішенні актуальних соціальних проблем, експерти побачили, передусім, невідповідність сучасним потребам кваліфікації працівників та системи їх підготовки та перепідготовки (22% відповідей), що приводить до використання застарілих форм роботи (18%), які не відповідають потребам місцевої громади. Галузі не вистачає ресурсів, а ті, що є в наявності, використовуються неефективно, а органи місцевої та центральної влади не звертають уваги на проблеми будинків культури

Рівень задоволеності громадян діяльністю будинків культури дуже незначний, якщо його інтерпретувати за допомогою шкали, то він виглядатиме так: 2,4 (1 – незадоволені, 4 – задоволені), тобто громадяни «швидше незадоволені діяльністю будинків культури, ніж задоволені». Це в багатьох випадках пояснює їх сучасний стан, адже не секрет, що саме на кошти платників податків утримуються ці установи і, якщо вони незадоволені ними, то владі значно легше скорочувати їх фінансування, оскільки між закладами культури, освіти, медицини на локальному рівні завжди є конкуренція щодо ресурсів.

Дослідження показало, що до діяльності громадських організацій і будинків культури громадяни ставляться швидше з довірою, ніж з недовірою, причому різниця в рівні довіри є несуттєвою. Все це дає цим інституціям певне потенційне «вікно можливостей» для їх адаптації до сучасних умов життя на локальному рівні.

Особливий інтерес викликає дослідницький матеріал, отриманий за допомогою 5 фокус-груп, кожна з яких складалася з представників громадських організацій, працівників будинків культури (БК), депутатів сільських рад та журналістів.

Учасники фокус-груп виділили широке коло актуальних проблемам територіальної громади, а саме:

- Пасивність громадян, безініціативність, очікування вказівок «згори», сподівання на владу.
- Недостатнє фінансування БК, відсутність опалення, аварійний стан, зношена матеріально-технічна база.
- Низький рівень процесу виховання дітей і молоді та організації їх дозвілля
- Комунальні проблеми.
- Проблема кадрів.
- Відсутність інтересу до закладів культури.
- Безробіття
- Неправильний розподіл бюджетних коштів, махінації, нечітке законодавство.

Відповіді на питання *«Для чого існують будинки культури, які їхні функції? Наскільки вони пов'язані з потребами громад?»* у своїй більшості констатували, що будинки культури існують для організації дозвілля громадян, а їх інструментами є творчі колективи, які обслуговують заходи, що замовляє влада. Більшість учасників вважає, що БК не задовольняють потреби громади і працюють за старими алгоритмами. На думку учасників фокус-груп, з громадою будинки культури пов'язані тим, що надають їй приміщення для проведення масових заходів та зборів, а також організують проведення свят та дозвілля. Клуби більше сконцентровані на дозвіллі, ніж на проблемах громади. Деякі працівники культури вважають, що перейматися проблемами громади не входить у їхні функції. Учасники інших фокус-груп відзначали, що будинки культури є практично єдиним місцем, де люди можуть збиратися, спілкуватися та обговорювати спільні проблеми, тому БК є центром спілкування, згуртування та активізації громади щодо вирішення нагальних соціальних проблем, дозвілля та виховання молоді, культурного та духовного розвитку та творчої самореалізації мешканців. І саме це сьогодні найбільше пов'язано з потребами громади.

Відповіді на запитання «*Коли можна стверджувати що будинок культури працює ефективно?*» були досить різноманітними, але всі учасники опитування схилилися до думки, що для ефективної роботи будинків культури організації лише свят, концертів, масових заходів, функціонування секцій та гуртків замало. Необхідно прагнути, щоб громада не уявляла свого життя без будинку культури, і він став місцем зустрічей жителів громади для формування спільної точки зору та узгодження дій. Учасники визначили наступні критерії ефективності роботи БК:

- Коли громада не уявляє свого життя без будинку культури.
- Працює «з раннього ранку до пізньої ніченьки».
- Наявна система роботи БК.
- Коли БК звертає увагу на проблеми, які існують в громаді.
- Він здатний змінити пасивність громади на активність.
- Здійснює фандрейзинг на підтримку соціальних ініціатив. громадськості (благодійні акції, ярмарки, марафони).
- Коли молодь приходять до клубу і говорять: «Як добре, що ви є».
- Задовольняє потреби різних вікових груп.
- Ефективність можна визначити кількістю відвідувачів.
- Вивчаючи інтереси відвідувачів та орієнтуючись на них в своїй діяльності.
- Прагне об'єднати всіх зацікавлених у проведенні заходу (проекту).
- Працівники БК люблять свою роботу.
- Клуб вирощує народні колективи, які отримують нагороди та перемоги.
- Члени громади беруть участь в роботі БК і в цьому зацікавлені.
- Змістовні, а не формальні заходи.
- Коли у людей з'являється бажання відремонтувати клуб.

Учасники фокус-груп визнали, що оцінку результативності діяльності будинку культури мають здійснювати фахівці та громада, за кошти якої утримується БК та задля якої він існує, тобто:

- Безпосередні клієнти БК (батьки, діти та інші).
- Сільська рада, районний відділ культури.
- Платники податків, мешканці.
- Фахівці.
- Громадські організації.
- Міністерство культури та туризму.

Учасники визначили, що цінність БК – це не мертві стіни, а живі люди. Будинок культури оживає та стає успішним лише тоді, коли там працюють професійні кадри, активісти, ентузіасти, аніматори. Штат клубів мало чисельний (2–3 працівники). Тому ефективно працювати можна лише залучаючи до діяльності будинків культури громадські організації, об'єднання за інтересами, бізнес, всю громаду. А це можливо лише тоді, коли діяльність клубу спрямована на вирішення проблем громади та задоволення потреб її членів. Тож для задоволення потреб місцевих громад БК можуть використовувати:

- Досвідчений персонал, який професійно організовуватиме спілкування людей.
- Матеріально-технічну базу (будівлі, обладнання, технічні засоби, музичні інструменти та костюми тощо).
- Приміщення для сходок громади, для роботи творчих колективів, проведення дебатів тощо.
- Досвід проведення масових заходів, організаторської роботи, виховної роботи тощо.

На думку учасників фокус-груп, щоб підвищити результативність діяльності будинків культури, необхідно збільшувати фінансування, надавати

культпрацівникам достойну зарплату, підвищувати рівень кваліфікації персоналу та вкладати кошти у його розвиток. А ще залучати фанатів, ентузіастів, молодь, проводити навчання для активістів громади, тобто клуб повинен співпрацювати з активом громади, тоді через активістів і лідерів можна підняти всю громаду навколо ідеї і реалізувати її. Важливе значення для роботи клубу має рівень професіоналізму керівника закладу як менеджера, його вміння працювати з волонтерами, залучати кошти з місцевих джерел, та від міжнародних інституцій, вести проектну діяльність.

Також пролунала думка, що БК будуть ефективно працювати, коли будуть залежати (в тому числі і матеріально) від громади, від попиту громадян на їх послуги, тому потрібно підсилювати вплив громади на діяльність БК.

Відносно співпраці БК та громадських організацій (ГО) учасники відзначили, що на селі легалізованих ГО практично немає. Існують діючі на громадських засадах творчі колективи, любительські об'єднання, клуби за інтересами та різні об'єднання (ветеранів, чорнобильців, жінок, молодіжні тощо), які в більшості діють в стінах клубу. Клуб об'єднує, пропагує, підтримує їх. Громадські об'єднання є і головними клієнтами, і партнерами БК. Клуб практично є місцем їх прописки та діяльності. Більшість учасників зазначили, що клуби пасивні в напрямку підтримки ініціатив громадськості. Якщо приходять активісти з якимись ідеями – працівники клубів часто їх зустрічають як зайву роботу та додатковий головний біль за ту ж зарплату. Культпрацівники самі відвертають від клубів ентузіастів, які несуть нові ідеї, можливості та порятунок. Проблема є те, що успішний досвід роботи клубів є недоступним для сільських клубів. Вони звикли працювати за вказівкою та все ще чекають її від «вищестоящих» структур, які в свою чергу, також є пасивними.

Успішними формами співпраці ГО та БК, на думку учасників, є:

- Створення центрів місцевої активності.

- Спільні проекти та програми; спільні заходи.
- Об'єднання ресурсів, залучення позабюджетних коштів.
- Зустрічі лідерів ГО, школа лідерів.
- Надання в оренду на прийнятних умовах приміщення для проведення ГО різноманітних заходів.
- Виставки, ярмарки соціальних проектів.
- Громадські слухання.
- Фестивалі.
- Благодійні акції.
- Надання міні-грантів для ремонтів та налагодження діяльності БК.
- Навчання (тренінги) для громади.
- Надання методичної літератури.
- Залучення волонтерів до участі у заходах, які проводяться спільно з ГО та БК.

Учасники зазначили, що клубні працівники не мають уяви про можливість щось змінити. Інформації про успішний досвід практично немає. Тому бачать проблему лише в скороченні фінансування, часто не розуміють, чому люди все ж таки не йдуть до клубу, навіть на заходи, які проводяться на високому професійному рівні. Про існування ГО та їх місію практично нічого не знають. Головною перешкодою на шляху до розвитку співпраці БК та ГО учасники визначили необґрунтований інтерес фіскальних органів, яким все одно, чи це цікаво, чи корисно. В співпраці БК з зареєстрованими ГО вони вбачають приховані кошти за оренду, вважають співпрацю бартером, тощо. Законодавча база не дає чітких роз'яснень з цього питання, тому БК змушені шукати обхідні шляхи для легалізації співпраці з неприбутковими організаціями. Співпраці БК та ГО заважає:

- Насамперед відсутність бажання та ініціативи з боку БК.

- Відсутність інформації та знань щодо механізмів співпраці з ГО та активістами.
- Відсутність позитивних прикладів успішної діяльності БК в регіоні, районі.
- Необґрунтований інтерес фіскальних органів.
- Нерозуміння контролюючих органів суті співпраці.
- Нерозуміння того, що робота в ГО також має ціну.
- Важка та коштовна процедура реєстрації ГО.
- Бюрократизм.
- Застаріла нормативна база, на основі якої працюють БК.
- Старі кадри, з якими інколи важко налагоджувати відносини, і пояснити, чому співпраця з ГО є важливою для БК.

Для активізації взаємодії ГО та БК потрібно:

- Перепрофілювати діяльність БК та навчити весь штат новим методам та формам роботи з громадою.
- Забезпечити клуби прикладами успішної діяльності клубних закладів на користь громади.
- Змінити менталітет та відношення до БК, як до організації, яка заробляє гроші. Послуги для громади повинні бути безкоштовними.
- Зменшити бюрократичний тиск на творчих працівників БК.
- Покращити законодавство щодо благодійництва.
- Нормативний документ – роз'яснення для контролюючих органів щодо механізму співпраці БК та ГО (Положення про БК).
- Формування у суспільства розуміння того, що робота в ГО також має ціну та повинна оплачуватись.
- Визначення ролі БК в процесі розвитку громади та значення співпраці з ГО в цьому процесі.

- Необхідно розмежувати роботу менеджера та творчих працівників в посадових обов'язках

Таким чином, інформація, отримана під час дослідження, дозволяє стверджувати, що територіальні громади стикаються зі значною кількістю соціальних проблем. Проявом цих проблем є такі негативні явища, як:

- Низькій рівень життя громадян, особливо на селі, де високий рівень безробіття та відсутність альтернатив у питаннях працевлаштування поглиблюють гостроту ситуації.
- Розповсюдження інфекційних, онкологічних хвороб та алкоголізму і наркоманії зменшує тривалість життя.
- Неєфективність місцевої влади.
- Пасивність громадян та духовною криза.

Мережа будинків культури є досить розгалуженою, хоча й знаходиться в стані кризи, проявом якої є скорочення чисельності закладів та місць в них більшими темпами, ніж скорочується населення України. Незважаючи на фінансування діяльності БК з місцевих бюджетів, не завжди спостерігається орієнтація в діяльності на реальні потреби громад і, як наслідок, відсутність стійкого зв'язку між громадянами та будинком культури. Хоча на локальному рівні накопичено значний позитивний досвід співпраці БК та активних громадян по вирішенню соціальних проблем, у тому числі, із застосуванням новітніх соціальних технологій (благодійні акції, центри місцевої активності, аніматорство, тощо), він ще не став поширеним явищем, та не приніс значного соціального ефекту на національному рівні. Тобто потенціал співпраці БК та активних громадян (громадські організації, ініціативні групи тощо) існує, але повністю не використовується. У працівників сфери культури не вистачає для цього мотивації, ініціативності, знань новітніх соціальних технологій. Тому на локальному рівні часто спостерігається наступна ситуація: на вирішення соціальних проблем у влади не вистачає ресурсів, а наявний потенціал у

вигляді будинків культури (досвідчений персонал, матеріальна база) та активних громадян (соціальні ініціативи яких менш витратні порівняно з традиційними бюджетними) не використовується. Не можна стверджувати, що налагодження співпраці в цьому напрямку є єдиним шляхом подолання соціальних негараздів, але, безумовно, одним з них, причому за критерієм вартість/ефективність, є досить привабливим.

Для оптимізації процесу вирішення соціальних проблем на локальному рівні з активним використанням потенціалу будинків культури необхідно:

- Налагодити зворотний зв'язок між БК та їх клієнтами.
- Удосконалити існуючу нормативну базу, яка регламентує діяльність БК у напрямку можливості використання новітніх соціальних технологій (аніматорство, центри місцевої активності тощо).
- Налагодити систему розповсюдження позитивного досвіду діяльності БК.
- Удосконалити систему підготовки кадрів працівників БК в напрямку отримання знань по роботі в громадах з використанням новітніх соціальних технологій.
- Удосконалити систему оцінки діяльності БК, яка б орієнтувала діяльність закладів не на процес, а на результат.

1.2. Зарубіжний та вітчизняний досвід діяльності Центрів місцевої активності

Історія виникнення Центрів місцевої активності починається із початку минулого століття, коли з'явилася необхідність розвитку демократії на місцях. Такі Центри виникають у США, Великобританії, Росії.

У США громадські активісти зробили спробу використання шкільних будівель після закінчення навчальних занять у якості місцевих соціальних центрів. Протягом багатьох років шкільні будівлі використовувалися для проведення заходів місцевої громади. На першому етапі ініціатори цього руху використовували школи для адаптації емігрантів до нових умов життя в США, для забезпечення вільного доступу до освіти та організації дозвілля місцевого населення. Трохи пізніше було визначено нове призначення соціальних центрів, яке було направлено на подолання існуючого в той час розшарування між класами, етнічними групами та недовірі, що виникає на цій основі між ними. Завдання полягало вже не тільки в проведенні розважальних заходів для дорослих, а й у створенні умов для поліпшення всіх сфер життя місцевого співтовариства, у встановленні гармонії відносин між різними верствами суспільства та організації співпраці. Як стверджував родоначальник даного руху Роберт Фішер, соціальний центр діє як магніт залучення громадян до вирішення місцевих проблем. Мері Паркер Фоллетт, яка очолювала рух муніципальної ліги розширеного використання шкільних будівель, назвала соціальні центри установами «для подолання громадянської апатії, досягнення взаєморозуміння між різними групами, а також створення місцевих структур для інтеграції церкви, торгових асоціацій, лож і молодіжних груп».

Слід зазначити, що даний рух викликав велике занепокоєння серед державних службовців і чиновників, адже у соціальних центрах вони бачили альтернативу своїй діяльності. Але, не зважаючи ні на що, новий напрямок

розвивався. Великий внесок у цей процес вніс Едвард Дж. Уорд, місцевий пресвітеріанської міністр, який почав активно пропагувати та спрямовувати національну кампанію. У 1909 р. в університеті штату Вісконсін, він організував Вісконсінське бюро громадського та соціального розвитку. Завдяки зусиллям цього бюро ідея соціальних центрів отримала широке розповсюдження. Так, у 1918 р. громадські центри (пізніша назва - «соціальні центри») існували у 107 містах, у 1924 році їх вже налічувалося 230, а у 1930 тільки в Нью-Йорку їх було – 500.

Організатор одного з найбільш відомих соціальних центрів у штаті Нью-Йорк Клінтон Чілдс пише, що «група організована навколо такого центру для досягнення своїх політичних та соціальних прав та їх вираження; вона може зазирнути у свою власну думку і життя, відкрити для себе свої власні соціальні потреби, а потім подивитися, чи відповідають вони політичній сфері, сфері охорони здоров'я, відпочинку, освіти або промисловості, такі організації є необхідними, якщо демократичне суспільство хоче досягти успіху та вижити».

Початок руху громадських центрів та асоціацій у Великобританії також відноситься до першої третини двадцятого сторіччя. В основі створення центрів лежала ідея про необхідність людям різних соціальних верств зустрічатися, спілкуватися і працювати разом для вирішення актуальних проблем місцевого соціуму. З цією метою створювалася мережа універсальних та всеохоплюючих (всеосяжних) районних організацій. У розвитку цих організацій брали участь три органи: Національна рада соціального обслуговування, Федерація населених пунктів, а також Асоціація з питань освіти в населених пунктах. У Великобританії з'являються так звані клуби соціального обслуговування.

До 1939 року налічувалося близько 2300 таких клубів, за участю близько 250 тисяч членів. Вони надавали безробітним людям можливість працювати і організовуватися разом в інтересах місцевих громад.

У перших законодавчих паперах були наступні визначення громадських центрів та асоціацій:

Громадський центр може бути визначений як будівля, яка (1) слугує громаді організованій в асоціацію, яка відповідає за управління будівлею і (2) створює умови для розвитку рекреаційного, культурного та особистого добробуту членів цієї спільноти, і (3) являє собою місце зустрічі для громадських організацій та інших груп у суспільстві, яким необхідна будівля.

Громадська асоціація може бути визначена як добровільне об'єднання сусідів демократично організованих у рамках географічної області, які зібралися разом або в якості членів існуючих організацій або окремих осіб, або в обох якостях, щоб забезпечити для себе та своєї громади послуги, яких вимагає громада. Кількість громадських центрів зростає з 300 у 1947 році до 929 в 1960 році, а число зайнятих повний робочий день, збільшилася з приблизно 60 в 1947 році до 221 в 1956 році. Проте із фінансовими скороченнями після нафтової кризи в 1974 році, і зростанням «тетчеризму» в кінці 1970 і початку 1980-х років, та провалом у формулюванні та доведенні внесків громадських об'єднань та центрів для зміцнення місцевого життя і здоров'я відбулося значне скорочення обсягу державної підтримки. Людей, які працювали повний робочий день замінювали адміністраторами. Години, в які будівлі були відкриті для загального користування скоротилися через неспроможність платити за утримання, прибирання та ремонт. Підвищена увага була приділена заходам, які приносили прибуток: весіллям, спортзалам та барам.

Для організації Центрів місцевої активності певне значення мають педагогічні концепції С.Т. Шацького [43], який розпочав у Росії свою

діяльність зі створення у 1905 році клубів для дітей та підлітків. У дитячому клубі були надані всі можливості вчитися життя і всі головні елементи, які беруть участь у творенні життя. Із 1909 року С.Т. Шацький керував товариством «Дитяча праця і відпочинок», а у 1911 році разом з дружиною створив літню трудову колонію «Бадьоре життя». Після 1917 р. він розгорнув теоретичну і дослідно-експериментальну роботу по створенню школи нового типу. Це був комплекс науково-дослідних установ, дитячих садів, шкіл, позашкільних установ для дітей та культурно-просвітницьких організацій для дорослих, де на основі єдиної дослідницької програми розроблялися і на практиці перевірялися форми і методи виховання в соціальному середовищі. Основоположною позицією в розробці теорії і практики соціально-педагогічної роботи колективами під керівництвом С. Т. Шацького була ідея тісної взаємодії всіх компонентів соціокультурного середовища, співробітництво школи з сім'єю, населенням, громадськими організаціями. Таким чином школа ставала не тільки центром виховання дітей, а й соціокультурним центром свого району.

Ідея співпраці школи з населенням втілюється в суспільно-орієнтованій освіті, історія якої починається з того моменту, коли з'явилися школи, близькі до церкви, церковної громади. Вони були центрами соціокультурного життя. Це було особливо важливо в невеликих населених пунктах, селах, де школа була не тільки освітнім, але й інформаційним та дозвільним центром.

Особливу актуальність дана ідея набула у 30-ті роки минулого сторіччя за часів Великої депресії, коли загострилися економічні і соціальні проблеми, особливо в промислових регіонах. Молоді нічим було зайнятися у поза навчальний час, процвітали безробіття і вандалізм, соціальна апатія. Загальнодержавну проблему, що виникла необхідно було вирішувати. І початком діяльності в цьому напрямку стала робота по залученню всіх членів співтовариства в процес суспільно-орієнтованої освіти. Саме в цей час

підприємець Чарльз Стюарт Мотт і вчитель фізкультури зі школи Хедлі г. Флінта Френк Менлі прийшли до думки, що школа може бути корисна жителям спільноти, вирішуючи їх проблеми, і навпаки. Це і послужило початком руху суспільно-орієнтованої освіти, принципи якого реалізуються в освітніх системах різних країн світу майже вісімдесят років і активно просуваються і підтримуються Фондом Мотта. У його основу лягло розуміння того, що будівлі шкіл, при необхідності, можна було б використати 24 години на добу, підвищуючи віддачу витрачених на них коштів, приносячи користь для кожного члена суспільства.

Концепція суспільно-орієнтованої освіти в даний час інтенсивно втілюється в практику так званих громадсько-активних шкіл (ГАШ) у посткомуністичних країнах: у Росії, Україні, Чехії, Польщі, Румунії. Громадсько-активна школа, усвідомлюючи свій величезний потенціал, бере активну участь у вирішенні проблем місцевого соціуму, вона формує активну громадянську позицію, налагоджує партнерські відносини з навколишнім соціумом, а головне вона є об'єднуючим початком, де не тільки вчителі, діти та їхні батьки, а й місцеві жителі, представники комерційних і державних структур, громадські організації працюють разом для вирішення проблем, які стоять перед місцевим співтовариством.

Багато сучасних шкіл України також проходять шлях соціальної активності учнів до створення громадсько-активної школи. Ось наприклад, як бачить майбутнє завуч з виховної роботи ОАШ № 27 (м. Одеса): «Школа зможе використати свої ресурси більш ефективно в інтересах всіх людей, що проживають у її мікрорайоні. Перетворюючись у центр мікрорайону (центр культури й утворення), школа зможе одержувати реальну допомогу й сприяння від місцевого співтовариства, комерційних структур, влади. Це співробітництво стане взаємовигідним. Школа ще ширше відкрила свої двері для громади, а громада, у свою чергу, одержить можливість одержувати від школи

необхідні їй послуги, а також брати участь у розвитку освітнього процесу. Навколо школи почнеться процес самоорганізації й розвитку місцевих співтовариств, здатних самостійно вирішувати не тільки завдання утворення, але й інші соціальні проблеми» [27; с. 30]. Як бачимо, Центри, створені при загальноосвітніх школах, планують свою роботу на основі співробітництва з різними групами місцевого співтовариства, і в такий спосіб прискорюють процес розвитку місцевої громади.

Іншою сучасною моделлю інтеграційної структури для розвитку місцевих громад є польські Центри активності локальної (ЦАЛ) і українські Центри місцевої активності. І в Польщі, і в Україні подібні центри створюються при місцевих державних установах культури (районні будинки культури, бібліотеки). І це не випадково, адже місцеві установи культури у відповідності зі своєю місією формують, розвивають і задовольняють соціальні, творчі, національно-культурні потреби місцевої громади. Найбільш актуальні проблеми, що виникають в місцевому співтоваристві (молодь, жінки, сім'я, захист навколишнього середовища, розвиток сільського господарства, мистецтво) у тій або іншій формі (об'єднання по інтересах, клуби дозвілля, літературно-музичні вітальні, клуби ерудитів і т.п.) реалізуються в діяльності установ культури. Іноді представники відповідного напрямку НДО, а також члени місцевої громади використовують потенціал установ культури (приміщення, устаткування, кадри) для проведення заходів, що є частиною вирішення певної проблеми місцевого соціуму. На цих заходах закладаються основи для налагодження між людьми відносин довіри, єдності, без яких неможлива спільна діяльність членів громади в інтересах процвітання й добробуту кожного. Зв'язок між працівниками культури й членами місцевої громади двосторонній, тому що й установи культури одержують від місцевого співтовариства підтримку в зміцненні матеріально-технічної бази, кадрового й інформаційного потенціалу. Однак така взаємодія, як правило, носить

стихійний, неорганізований, отже й некерований характер. Як показав досвід Польщі й України, цілеспрямованість, системність взаємовигідного обміну ресурсами між членами громади, з одного боку, і установами культури, з іншого, значно активізують процеси місцевих соціальних ініціатив.

У Польщі Варшавський ресурсний центр «BORIS» створив дворічну школу аніматорів, куди на конкурсній основі приймають працівників установ культури. Аніматор - це людина, що живе на території громади, має бажання, знання й уміння, а також особистий практичний досвід у питаннях розвитку громади. Основне призначення цієї людини - створювати для членів громади сприятливі умови в просуванні їхніх ініціатив. Аніматори допомагають громаді зробити процес розвитку громади більш продуктивним: надають технічну, організаційну, фінансову підтримку й діляться тими знаннями, уміннями й навичками, яких бракує громаді.

Розвиток ЦАЛів багато в чому виявився можливим завдяки фінансовій підтримці, що їм спочатку надав Варшавський Центр філантропії. Поступово Центри навчилися вирішувати соціальні проблеми, використовуючи в основному місцеві ресурси. У громадах створюються комунальні фонди, кошти яких ідуть на реалізацію громадських ініціатив місцевого співтовариства. Примітно, що кожен член громади, починаючи від дитини й закінчуючи мером, бере безпосередню участь у зборі коштів для поповнення фонду. Так, мер містечка може брати участь у благодійному спектаклі. Під час великодніх свят продаються яйця, розфарбовані різними людьми: це й звичайні городяни, і імениті члени громади, творча продукція яких користується величезним попитом і оцінюється недешево. Фінансовий збір, проведений під час подібних заходів, є одним із джерел поповнення комунального фонду.

Центри місцевої активності при будинках культури з'являються в Україні в контексті пошуку шляхів відродження місцевих спільнот, механізмів

становлення громадянського суспільства як свого роду ресурсні центри їх розвитку. Центр місцевої активності об'єднує активних, творчих людей, які орієнтовані на ідеали громадянського суспільства, на демократизацію всіх сфер соціального життя, на перетворення клубів, розташованих у малих містах і селах, на просвітницькі та культурні центри місцевих громад. Основна ідея Центру місцевої активності полягає в тому, що будинок культури не може існувати окремо від потреб жителів населених пунктів, саме клуб може стати ініціатором розвитку цієї спільноти.

Прообразами Центрів місцевої активності в Україні є інформаційно-консультативні пункти (ІКП) при закладах культури, які виникли в 1999 році, в умовах величезного бюджетного дефіциту і вкрай недостатнього фінансування культури, і були орієнтовані на пошук та залучення позабюджетних коштів і додаткових ресурсів, необхідних для їх виживання. При цьому ініціатива створення ІКП належить громадським організаціям.

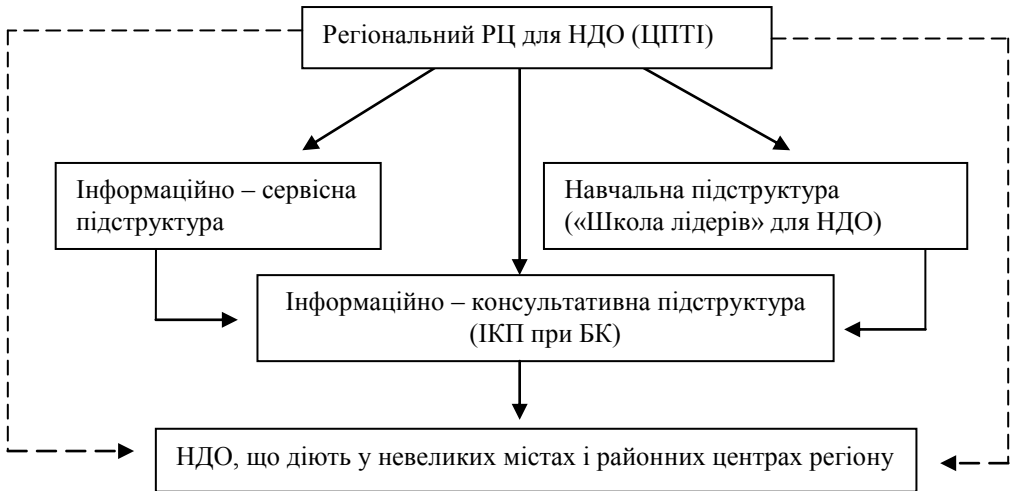
На початку 1998 р. група представників окремих НДО міста Кіровограда зіткнулася з проблемою інформаційної ізольованості третього сектору регіону від процесів, що відбувалися в інших частинах України. Це мало наслідком повільні темпи розвитку НДО на фоні великих міст і Західної України. Дуже обмежена кількість організацій, підтриманих міжнародними фондами, мали гарні стартові умови, але при цьому були «закритими» для інших організацій. Так, НДО, розташовані у малих містах і районних центрах, фактично були виключені з регіонального і місцевого інформаційного простору, що приводило до нестійкості їхнього існування. Ініціатором позитивних змін у цьому напрямку став Кіровоградській ресурсний центр – Центр підтримки творчих ініціатив (ЦПТІ). Для підвищення життєздатності НДО Кіровоградської області Центр обрав заклади культури і на їх базі розробив модель інформаційно-методичної мережі [2; 4].

Це був час стрімкої зміни нашого суспільства. Для того, щоб відповідати вимогам часу, організації були змушені шукати нові форми роботи, все частіше стали лунати слова демократія, відкритість, громадські ініціативи. Такі стрімкі зміни торкнулися і сфери культури, в першу чергу будинків культури та бібліотек, розташованих у районних центрах. В основу інноваційних змін було покладено дві ідеї: ідея єдиного соціокультурного простору територіальної громади і соціального партнерства. Побудова моделі центру громадської активності при установі культури спиралося на переконання в тому, що клуб не може існувати окремо від соціокультурного простору свого регіону, від потреб жителів оточуючої клуб спільноти, саме заклад культури може стати ініціатором розвитку цієї спільноти. Центр місцевої активності дозволяє організувати дозвілля мешканців місцевої громади і одночасно створити навколо себе громадянське суспільство. Соціальне партнерство включає в себе тісніше співробітництво не тільки з найближчим співтовариством, але і з владою, бізнесом, різними державними структурами, громадськими організаціями і т.д. Воно, з одного боку, оптимізує роль будинку культури як культурно-дозвіллевого інституту, підвищує його значущість у житті місцевого співтовариства, а з іншого - дозволяє спиратися на підтримку конструктивних громадських та державних сил, які зацікавлені у підвищенні якості різноманітних аспектів життя своєї громади.

Саме ці концепції дозволили по-новому подивитися на функції районних установ культури, які стали полем активної взаємодії держави, бізнесу та суспільства. Продуктивна діяльність, притаманна інформаційно-консультативним пунктам при будинках культури була спрямована на перетворення місцевого населення в місцеве співтовариство. Переосмислення будинком культури своїх завдань, ролі і статусу в мікрорайоні, розвиток технологій по взаємодії з НГО і співтовариством дозволило йому вийти на новий рівень, стати центром співтовариства, об'єднуючим началом для

вирішення не тільки своїх проблем, але й проблем всієї спільноти і, тим самим, мінімізувати наслідки кризи в місцевих спільнотах [2; 4].

Основним структурним елементом інформаційно-методичної мережі був регіональний ресурсний центр (ЦПТІ), розташований у Кіровограді, ця інституція відігравала координуючу і інтегруючу роль в інформаційному забезпеченні процесу соціального розвитку територіальних громад регіону. На місцях, тобто в малих містах і районних центрах, на базі будинків культури (БК) створювалися інформаційно-консультативні пункти (ІКП), що були представницькою структурою ЦПТІ і поєднували місцеві недержавні організації, ініціативні групи, надаючи їм різнопланову інформаційну і консультативну допомогу. Визначити місце інформаційно-консультативного пункту в функціональній структурі ресурсного центру для НДО дозволяє наступна схема [3; с. 7]:

Таким чином, центри місцевої активності мають давню історію, проте, ідея інтеграції місцевого співтовариства на базі клубів, шкіл та інших структурних утворень місцевої громади не втратила своєї актуальності і сьогодні. При пошуку сучасних форм і методів роботи центру важливо спиратися на попередній досвід, на те позитивне, що накопичено на всіх етапах розвитку ідеї залучення громадян до вирішення проблем місцевого соціуму.

1.3. Центри місцевої активності та соціокультурне середовище територіальної громади

Потреба територіальних громад у корінних перетвореннях зумовила необхідність пошуку нових шляхів і підходів до вирішення всієї сукупності соціальних і культурних проблем. Інноваційний пошук концепцій розвитку установ культури, розташованих у малих містах і сільській місцевості, в даний час стає актуальним. Це обумовлено, по-перше, прискоренням змін в соціокультурному середовищі села, районного центру, по-друге, зростаючою потребою сучасного соціуму цих територіальних утворень в якісних соціальних послугах. Значимість даної проблеми обумовлена також загостреним протиріччям між зростаючою сьогодні функцією районного будинку культури як центру збереження, розвитку і споживання результатів творчості місцевим соціумом, а також недостатньо адекватною його адаптацією до сучасних соціально-економічних, культурних, ідеологічних умов українського і європейського суспільства взагалі та територіальної громади, зокрема. Для вирішення даного протиріччя необхідна цілеспрямована інтеграція всіх сил суспільства, необхідна економічна, соціально-політична, духовно-інформаційна взаємодія всіх елементів навколишнього соціокультурного середовища, бо саме в цьому просторі жителі місцевої громади себе формують, розвивають, вдосконалюють, виявляють свою діяльну

сутність, відображаючи себе у світі і світ у собі. Коли установа культури повністю інтегрується у виробниче, соціальне, культурне життя села чи невеликого міста, вона стає важливим фактором цього середовища, духовною складовою його соціального життя. Ось чому розвиток територіальної громади за допомогою Центрів місцевої активності не можна раціонально зрозуміти тільки «зсередини» діяльності цього структурного утворення (будинку культури). Тут потрібно враховувати особливості середовища розвитку в широкому сенсі цього слова.

Багато дослідників при вивченні соціокультурного середовища тієї чи іншої установи застосовують теорію систем, підкреслюючи при цьому, що людина розглядається як складна, відкрита, саморозвинена система. У загальнонауковій методології системного підходу виділяється теорія «синергетики» (В. Г. Афанасьєв, Т. Парсонс, В. П. Казначеев, М. М. Моїсєєв, Е. Г. Юдін, Ю. А. Урманцев та ін.). На відміну від традиційних наукових напрямків, що розглядають в основному жорстко детерміновані явища, що реалізуються в замкнутих системах, синергетика робить акцент на вивчення систем відкритого типу, основними принципами існування яких є самоорганізація і саморегуляція. Ці системи здійснюють постійну, активну взаємодію з навколишнім середовищем. Іншою особливістю саморегулюючих систем є можливість гнучкої та недетермінованої ієрархії структурних елементів, що передбачає інформаційно-енергетичну відкритість і активність системи за рахунок постійної взаємодії з іншою системою або зовнішнім середовищем.

Дослідження показують, що розвиток членів територіальної громади багато в чому залежить від того, вплив яких систем (відкритих чи закритих) переважає в їхньому досвіді. Впливи тих чи інших систем будуть формувати і відповідний індивідуально-психологічний склад людини, який, у свою чергу, з певного моменту починає впливати на самостійні вибори його зовнішніх

зв'язків і відносин, причому умовою найбільш успішного розвитку індивіда є забезпечення відкритої взаємодії (діалогу) його в навколишньому середовищі.

Системний аналіз проблем взаємодії середовища і діяльності установ культури дозволяє розглядати різні інтервали часу (від коротких до тривалих), протягом яких відбувалися зміни у світосприйнятті членів місцевої громади. Такі зміни можуть бути безпосередньо пов'язані зі структурними перетвореннями в житті суспільства, зародженням і розвитком нових тенденцій у культурі, мистецтві, професійній, громадській і творчій діяльності. Ці зміни формують середовище як відкриту систему

Соціокультурне середовище - це складна структура соціальних, матеріальних і духовних умов, в яких реалізується діяльність людини. Середовище будинку культури є істотною умовою естетичного та культурного розвитку особистості членів територіальної громади; в той же час під впливом діяльності людини естетичне і культурне середовище зазнає змін. Ось чому необхідно розглядати проблему взаємин людини і середовища в рамках місцевого співтовариства.

Культурно-естетичне (художнє) середовище, в якому функціонує і яке створює будинок культури, є перш за все підсистемою соціокультурного середовища, сукупності історично сформованих факторів, обставин, ситуацій, тобто цілісністю спеціально організованих культурних умов розвитку особистості.

Розглядаючи соціокультурне середовище в широкому сенсі слова Ю. Кулюткін і С. Тарасов [20] виділяють у його структурі кілька взаємопов'язаних рівнів. До глобального автори відносять загальносвітові тенденції розвитку культури, економіки, політики, освіти, глобально-інформаційної мережі та ін. До регіонального рівня (країни, великі регіони) - освітню політику, культуру, систему освіти, життєдіяльність відповідно до соціальних і національних норм, звичаїв і традицій, засобів масової

комунікації та ін. До локального рівня - установи культури, освіти (їх мікрокультура, мікроклімат), а також найближче оточення і сім'ю.

Багато дослідників під соціокультурним середовищем розуміють систему ключових факторів, що визначають розвиток людини. Це: природне середовище, суспільно-політичний лад, засоби масової інформації, школа, заклади культури, люди, які впливають на культурні й освітні процеси, а також випадкові події.

Концепція соціокультурного середовища може стати одним з теоретичних і практичних орієнтирів у виборі альтернативних шляхів розвитку районного будинку культури і територіальної громади.

Будинок культури, розташований в невеликому місті чи селі, завжди усвідомлював життєву потребу в налагодженні контактів між клубом і місцевою громадою і по можливості зміцнював цей зв'язок на основі принципу співробітництва. Практика показує, що встановлення співпраці - процес багатоскладовий, тривалий і залежить від багатьох факторів. Однак проблеми виникають вже на етапі теоретичного осмислення - при обґрунтуванні концептуальних основ створення соціокультурного середовища.

Аналіз сучасних наукових досліджень дозволяє стверджувати, що на сьогоднішній день серед вчених відсутнє єдине розуміння парадигми соціокультурного середовища, що пояснюється, очевидно, багатовимірністю, поліфункціональністю і варіативністю соціуму, що оточує будинок культури

Можна виділити декілька підходів до обґрунтування феномена соціокультурного середовища.

Одні автори під соціокультурним середовищем розуміють доцільно організоване середовище, що оточує окрему людину або велику кількість людей [29]. Слід зазначити, що даний підхід не враховує того, що людина є суб'єктом діяльності, а соціокультурне середовище являє собою результат її творчої і інтеграційної діяльності. Для того, щоб склалася доцільно

організована середа, необхідно визначити основні її компоненти, зв'язки між ними, а також включити в ці зв'язки діяльність самих людей. Тільки в цьому випадку соціокультурне середовище місцевої громади може стати суттєвим чинником її розвитку. При такому розумінні структурною одиницею соціокультурного середовища є культурна або інша установа, а основним механізмом створення цього простору стає взаємодія колективів, які керуються єдиними завданнями, принципами та підходами до розвитку місцевої громади.

Інші дослідники розглядають соціокультурне середовище як частину середовища будь-якого закладу, в якій панує певний сформований тип життя [26]. У цьому випадку взаємодія всіх учасників визначається найчастіше моделлю ідеального способу життя. Цей підхід недооцінює, по-перше, суб'єктну роль самих членів даного структурного об'єднання, а по-друге, взаємодію самої установи з іншими компонентами місцевого середовища.

Плідним для Центрів місцевої активності, на наш погляд, є третій підхід, згідно з яким середовище постає як динамічна мережа взаємопов'язаних культурних, освітніх та інших соціальних подій, створюваних зусиллями соціальних суб'єктів різного рівня (колективних та індивідуальних), яка виступає інтегрованою умовою особистісного розвитку як окремого члена місцевої громади, так і її цілісності [12]. У цьому випадку механізмом створення соціокультурного простору стає співіснування членів громади, в якому ключовим технологічним моментом служить їхня спільна діяльність. Виникаючи як новації, яскраві, емоційно насичені справи стають значущими як для всієї громади, так і для окремого її члена. Члени громади усвідомлюють цінність, значимість повсякденного життя, стають активними учасниками повсякденних подій. При цьому сприйняття події здійснюється через спосіб спільного буття, що реалізується на основі діалогу, який базується на загальних цінностях, і в результаті якого досягається спільна мета, відкритість

учасників, встановлюється рівноправність їх відносин, виникає готовність взаємозбагачення та зближення учасників для вирішення завдань спільної діяльності. Як бачимо, цей підхід, орієнтується на співпрацю, взаємодію та активну дієву позицію всіх суб'єктів.

Отже, незважаючи на те, що у філософських, соціологічних, культурологічних теоріях не склалося на сьогодні однозначного розуміння феномену соціокультурного середовища, найбільш прийнятним для будинків культури, розташованих у невеликих містах і села є підхід, в якому виділяються інтеграційні процеси, взаємозв'язки і взаємодії структурних компонентів різного рівня організації соціуму, в результаті чого створюється специфічний комплекс соціальних, культурних, соціально-педагогічних умов розвитку місцевої громади.

Залежно від рівня організації виділяються наступні структурні одиниці соціокультурного простору:

- зовнішній соціокультурний простір як певна частина єдиного соціокультурного простору;
- соціокультурний простір певного культурного, освітнього, професійного співтовариства (установи);
- соціокультурний простір малих груп і т.п.

Зовнішній соціокультурний простір будинку культури представлений соціокультурними інститутами місцевої громади. Філософія під цим інститутом розуміє елемент соціальної структури, історичні форми організації та врегулювання суспільного життя. До соціально-культурних інститутів належать численні установи та організації, за допомогою яких здійснюється накопичення та передача культурного досвіду, освоєння культурних форм суспільного життя, набуття культурологічних знань.

Терміном «соціально-культурний інститут» позначаються:

- сім'я;

- державні і комунальні структури;
- виробничі об'єднання і підприємства;
- недержавні громадські організації;
- заклади системи освіти;
- засоби масової інформації;
- спеціальні заклади соціально-культурного профілю: театри, музеї, бібліотеки і т. ін. [12; с. 108]

Соціально-культурний інститут об'єднує людей для спільної діяльності по задоволенню соціально-культурних потреб людини або вирішення конкретних соціально-культурних завдань.

Інтегруючими механізмами комплексу умов розвитку соціокультурного простору є співпраця, спільна діяльність, взаємодія за умови активної позиції всіх суб'єктів соціальної, культурної та виховної діяльності.

Таким чином, соціокультурне середовище може бути охарактеризоване як сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих в установі культури умов, активна взаємодія яких призводить до вирішення найбільш актуальних проблем місцевого соціуму.

Для будинку культури, розташованого в невеликому місті чи сільській місцевості, актуальним є найближчий соціокультурний простір. При цьому необхідно розрізняти емпіричне сприйняття соціокультурного регіону як механічної сукупності виховних та культурних установ і цілісний соціокультурний аналіз оточення будинку культури з точки зору особливостей культури, менталітету, мовних, етнічних і соціальних відносин і т.д. Для соціокультурного простору сільської установи культури мають значення народні та національні традиції в галузі педагогіки, медицини, культури, які склалися в певному населеному пункті, культурний і освітній рівень населення, тип поселення (селище, село), історична основа його створення, це є чинники, які впливають на процес становлення людини [14; с. 104].

Таким чином, соціокультурний простір сільського регіону - це характеристика комплексу соціальних, культурних, соціально-педагогічних умов розвитку особистості, які склалися на певній території в результаті історичного, соціально-економічного та культурного розвитку. «Сільське середовище характеризується змішанням різної культури, відсутністю жорсткої форматизованої структури, перевагою неформальних, нерегламентованих соціальних відносин, широким діапазоном і різноманітністю форм спілкування, складною багаторівневою системою контактів» [14; с. 104].

У сучасних соціологічних і філософських дослідженнях є декілька підходів до визначення природи соціального: інтерактивний, структурно-функціональний, менталітетно-трансцендентальний, діяльнісний та інші.

Інтерактивний підхід припускає, що зв'язки в соціокультурному просторі здійснюються завдяки взаємним діям індивідів, включених в загальну систему діяльності.

З позицій структурно-функціонального підходу соціокультурне оточення сільського будинку культури необхідно розглядати як цілісну сукупність виробничих, соціальних, освітніх, культурних, громадських закладів та утворень територіальної громади, які взаємодіють між собою і таким чином здійснюють певний вплив на життєдіяльність місцевої громади.

Менталітетно-трансцендентальний підхід розуміння соціокультурного середовища поставив етнічну проблематику, а також розглядає абсолютні або вищі цінності, нормативи, зразки як основу соціальних явищ і процесів.

Якщо говорити про соціокультурне середовище самого будинку культури, то в ньому можна виділити наступні компоненти:

Архітектурно-естетична організація життєвого простору будинку культури та його символічний простір: архітектура будинку, дизайн інтер'єрів,

просторова структура глядацького залу, рекреацій, кабінетів, приміщень для гурткових занять; різні символи - герб, гімн, традиції та ін.

Змістовно-методичний компонент: змістовна сфера (концепції естетичного та художнього навчання і виховання, програми гурткової роботи та художніх колективів, сценарії проведення свят та інших заходів; репертуар художніх колективів); форми і методи роботи (гурткова, студійна, концертна діяльність)

Комунікаційно-організаційний компонент: особливості суб'єктів соціокультурного середовища (розподіл статусів і ролей, статеві вікові і національні особливості учасників та керівників гуртків, художніх колективів, їх цінності, установки, стереотипи і т.п.); комунікаційна сфера (стиль спілкування суб'єктів соціокультурного середовища); організаційні умови (особливості управлінської культури, наявність творчих об'єднань, ініціативних груп та ін.);

Сьогодні перед будинками культури постає завдання цілеспрямованої організації соціокультурного простору територіальної громади, де особливе значення мають: діагностування, проектування і продукування результату її розвитку. Якщо говорити коротко, то в основі діагностування лежить набір дій, що дозволяє судити в цілому про середовище та його складові. Проектування - це, по суті, моделювання простору та прогнозування можливостей середовища. Продукування висловлює технологію формування та розвитку особистості через середовище, що перетворюється діями суб'єкта на засіб активізації творчості, посилення впливу результатів творчості на місцевий соціум.

Таким чином, перспективним напрямом вдосконалення будинків культури є концепція соціокультурного середовища, орієнтованість на організацію інтеграційних процесів, взаємозв'язків і взаємодії структурних компонентів різного рівня організації соціуму, в результаті чого створюється специфічний

1.4. Соціальне партнерство як механізм створення Центрів місцевої активності

У сучасних умовах партнерські стосунки між різними соціально-економічними об'єднаннями є одним із шляхів підвищення ефективності їх діяльності.

Партнерство - це взаємовигідні відносини між двома або більше організаціями, кожна з яких при цьому зберігає свою незалежність і самостійність.

Спочатку термін «соціальне партнерство» розглядався виключно для характеристики соціальної спрямованості ринкової економіки, її соціалізації в рамках створення інститутів і механізмів узгодження інтересів основних учасників виробничого процесу: роботодавців і працівників. Відносини соціального партнерства мають колективний характер, в їх основі лежить колективний інтерес сторін. Колективний характер соціального партнерства виявляється в трьох аспектах: у колективному інтересі всіх суб'єктів у сфері застосування найманої праці; в колективних відносинах у цій сфері; в колективній структурі сторін соціального партнерства [38; с. 22].

Стрижнем соціального партнерства є принцип співробітництва між роботодавцями та найманими працівниками, який реалізується у формах проведення переговорів, укладання колективних договорів та колективних угод, узгодження проектів нормативно-правових актів, консультацій при прийнятті рішень соціальними партнерами на всіх рівнях.

У системі соціального партнерства інтереси роботодавців представляються, як правило, спілками підприємців, а інтереси працівників - профспілками. У більшості держав сучасного світу виділяється і третій учасник соціального партнерства - держава, яка є гарантом прийнятих угод. Розвиток системи соціального партнерства дозволяє уникати конфронтації і погодити інтереси працівників і роботодавців на основі співробітництва, компромісу, що призводить до соціального консенсусу. Таким чином, соціальне партнерство є дієвим інструментом поєднання економічної ефективності і соціальної справедливості.

В останні роки все частіше стали говорити про *міжсекторне партнерство*, яке може бути осмислено в аспекті теорії груп. Виділяються великі, середні та малі соціальні групи. До великих груп можна віднести сукупності людей, що існують в масштабах всього суспільства: соціальні верстви, професійні групи (металурги, шахтарі, вчителі, медики), етнічні спільноти (нації і народності), вікові групи (молодь, пенсіонери). До середніх соціальних груп відносяться виробничі об'єднання працівників підприємств, територіальні спільноти (мешканці одного села, міста, району та ін.). До різноманітних малих груп належать такі групи, як сім'я, дружні компанії, сусідські спільноти, громадські об'єднання (НДО). Для малих груп характерні безпосередні контакти їх учасників один з одним.

Особливістю соціальних груп у країнах з розвиненою економікою в даний час є їх мобільність, відкритість переходу з однієї соціальної групи в іншу. Зближення рівня культури та освіти різних соціально-професійних груп призводить до формування загальних соціокультурних потреб і тим самим створює умови для поступової інтеграції соціальних груп, систем їх цінностей, їх поведінки і мотивації.

У структурі сучасного суспільства виділяють три сектори: державний, комерційний та громадський.

Державні структури та організації виконують різні функції: розвиток законодавства; затвердження законності та правопорядку; регулювання соціальних конфліктів; забезпечення узгодженості інтересів і потреб індивідів і соціальних груп; контроль за освітою, охороною здоров'я і сферою культури; забезпечення екологічної безпеки; захист інтересів держави у всіх сферах міжнародних відносин.

Комерційний сектор представлений бізнес-структурами, орієнтованими на отримання прибутку і має у своєму розпорядженні матеріальні ресурси (фінанси, обладнання, приміщення тощо). Сфера бізнесу (виробництво, торгівля, послуги) створює матеріальну базу суспільства і в своєму функціонуванні керується принципом отримання максимальних прибутків.

Недержавні, некомерційні громадські організації та об'єднання належать до третього сектору. Діяльність цих організацій відіграє важливу роль для оптимального функціонування життєдіяльності суспільства. По відношенню до держави третій сектор може виконувати як опозиційну, так і творчу функцію. Перша функція по відношенню до держави спрямована на розлад державних планів і програм, які негативно впливають на демократичні перетворення. Форми опозиційного відношення можуть бути різними: організація акцій протесту, використання судів для перегляду офіційних рішень, використання засобів масової інформації та неофіційних каналів зв'язку для формування громадської думки.

При встановленні партнерських відносин на перший план виступає творча функція, коли організації третього сектору розвивають власні програми в напрямку розширення послуг для різних верств населення. При виконанні творчої функції недержавні організації іноді по відношенню до державних структур займають позицію співдиректора тих державних служб, які надають населенню послуги.

Актуальність використання соціального партнерства пов'язана з потребами сучасного українського суспільства у період становлення демократичного ладу. Перехідний етап нашої країни характеризується наявністю конфліктів і посиленням соціальної несправедливості. У зв'язку з цим необхідні механізми, які були б здатні коригувати подібний стан речей, апелюючи до конструктивної природи конфлікту. Становлення соціального партнерства в цивілізованому ринковому суспільстві базується на принципі згоди, а не протистояння, і є для сучасної України актуальною проблемою.

Таким механізмом може стати взаємодія різних сил на громадській арені, що реалізується в рамках партнерських відносин між владою, бізнесом та громадянами при формуванні суспільства, заснованого на демократичних цінностях, свободах та правах. Відсутність важливих механізмів соціальної взаємодії, їх декларативність або непрацездатність ведуть до того, що багато програм соціальних реформ залишаються в кращому випадку добрими побажаннями. На жаль, останнім часом через відсутність дієвих механізмів все більше посилюється тенденція до розбалансування підсистем зароджуваного українського громадянського суспільства.

Вивчення цих механізмів, створення науково-обгрунтованої бази для їх грамотного конструювання та акуратного вплетення в тканину реальної соціальної політики, а також розробка концептуальної бази для формування моделей і методів міжсекторної взаємодії стало гострою необхідністю теперішнього моменту соціально-економічних перетворень в країні.

Найбільш повне обгрунтування концепції міжсекторного соціального партнерства та його різнобічний аналіз представлені в монографії В.М. Якимця [44]. У даній роботі вперше були систематично описані засади, принципи та механізми міжсекторного соціального партнерства, що визначається як «конструктивна взаємодія організацій з двох або трьох секторів (держава, бізнес, некомерційний сектор) при вирішенні соціальних

проблем, що забезпечує синергетичний ефект від «складання» різних ресурсів та «вигідне» кожній із сторін та населенню» [44; с. 89]. Автором були введені і вивчені такі поняття, як міжсекторне соціальне партнерство, простір міжсекторного соціального партнерства, механізми міжсекторного соціального партнерства, поля міжсекторного соціального партнерства. У роботі також запропонована і охарактеризована типологія механізмів міжсекторного соціального партнерства, розроблених, прийнятих, апробованих і знайшли своє застосування в регіонах, включаючи, конкурсні, соціально-технологічні, організаційно-структурні, процедурні та комплексні. В.Н. Якимець представив детальне вивчення окремих типів механізмів та запропонував способи удосконалення конкурсних механізмів.

Відомо, що вирішення проблем, пов'язаних з організацією повсякденного життя громадян можливе лише на місцевому рівні. З центру не розгледіти чи вивозиться сміття з наших дворів, чи є місце для занять спортом наших дітей і чи можемо ми вчасно отримати медичну допомогу. Для вирішення цих та багатьох інших проблем необхідний високий ступінь залученості громадян до системи управління на місцевому рівні. Форми такої участі відомі. Це:

- вибори органів місцевого самоврядування;
- громадський контроль за діяльністю виконавчих органів;
- участь в обговоренні проектів найбільш важливих рішень місцевого рівня, зокрема бюджету;
- внесення пропозицій до програм соціально-економічного розвитку;
- безпосередня участь у заходах щодо соціально-економічного розвитку території місцевої громади.

Ці форми участі громадян у вирішенні місцевих соціальних проблем закріплені законодавчо. Проте досвід показує, що громадяни місцевої громади не використовують повною мірою ці можливості, і що практична реалізація прав громадян на участь у місцевому самоврядуванні можлива лише через

громадські об'єднання і некомерційні недержавні організації (НДО) інших типів.

Недержавні некомерційні організації, що працюють на місцевому рівні, це:

1. НДО, що надають послуги в сфері освіти, культури, медицини та спорту;
2. Об'єднання за інтересами, що працюють при районних бібліотеках і будинках культури, тощо;
3. Сусідські громади і комітети територіального громадського самоврядування.

Недержавні некомерційні організації, що працюють за місцем проживання, відрізняє високий ступінь взаємної довіри їх учасників, люди в них знають один одного, а результати їх діяльності на очах у громадян місцевої громади.

Незважаючи на свою різнопрофільність, саме НДО, що працюють на території невеликого міста чи села реально можуть представляти інтереси населення. НДО мають необхідний мобілізаційний потенціал, що дозволяє залучити місцевих жителів до вирішення конкретних проблем з покращення якості життя, формування дружнього соціального середовища.

В Україні чимало прикладів того, як дитячі і підліткові клуби не тільки надають можливості для додаткової освіти хлопцям та дівчатам, але і є ініціаторами екологічних акцій, в яких беруть участь і діти, і дорослі. Неформальні клуби спілкування, які об'єднують в основному людей середнього і старшого покоління, залучають до своїх лав молодь, прищеплюючи їм інтерес до вітчизняної культури. Вуличні комітети організують жителів на благоустрій прибудинкової території, влаштовують свята своєї вулиці. Громадські організації допомагають у вирішенні питань медичного обслуговування людей похилого віку, залучають підприємців, чії фірми базуються на території міста, села, до участі у благоустрої, підтримці загальноосвітніх шкіл, надання конкретної та адресної допомоги найбільш незахищеним групам населення. При цьому успіх цієї діяльності

забезпечується співпрацею з одного боку з органами місцевої влади, а з іншої - з НДО, які працюють на цій же території. Досвід показує, що об'єднання матеріальних ресурсів, наявних у розпорядженні місцевої громади, і ентузіазму, професійної майстерності організацій, що надають послуги у соціальній сфері, є ефективним шляхом підвищення якості життя громадян. Взявши на себе вирішення конкретних питань, чи то організація дозвілля дітей, озеленення території, очищення ставка чи надання допомоги соціально незахищеним громадянам, громадські об'єднання стають реальними учасниками процесу самоврядування. За допомогою членства або участі в роботі НДО жителі місцевої громади виявляються залученими до самостійного вирішення соціально значущих проблем. Досвід спільних дій, самостійне рішення нехай навіть не дуже складних питань скорочують розрив між населенням та органами місцевої влади. Недержавні громадські організації, що беруть участь у вирішенні соціально значущих проблем місцевих громад, що представляють інтереси певних груп населення, здатні стати містком між жителями та органами місцевої влади. Однак для того, щоб це партнерство склалося, необхідно, з одного боку, розуміння місцевою владою того, що НДО - реальні учасники соціально економічного розвитку району. З іншого боку - лідери громадських організацій також мають усвідомити цю свою місію, навчитися співпрацювати один з одним, відчувати колективну відповідальність за успішність розвитку територіального утворення.

Для того, щоб виникала і встановлювалася взаємна довіра між лідерами недержавних некомерційних організацій, що працюють на одній території, довіра між НДО та органами місцевого самоврядування і, звичайно ж, довіра населення до діяльності громадських об'єднань, необхідно застосовувати спеціальні соціальні технології, які можна назвати технологіями соціального партнерства. Назвемо деякі з них:

- Освітні семінари для лідерів НДО та Державних службовців, що сприяють формуванню нових уявлень про роль НДО в суспільстві;
- Вечори «Спасибі вам!», Учасниками яких є місцева влада, члени територіальних суспільних об'єднань та їх благоотримувачів, службовці державних установ та представники місцевого бізнесу;
- Підготовка та видання книги нарисів про діяльність найбільш ефективних НДО, що працюють на території району, і їх взаємини з владою;
- Формування територіальних та профільних об'єднань НДО;
- Фестивалі і виставки досягнень НДО, що працюють на території місцевої громади;
- Територіальні конкурси соціально-значущих проектів і програм НДО. Як показує практика застосування цих технологій сприяє встановленню довіри, розвитку змістовних контактів влади і представників громадянського суспільства, формуванню соціального партнерства.

Разом з тим, ряд проблем, тісно пов'язаних з розширенням ролі НДО в житті місцевої громади та їх участю в процесі місцевого самоврядування, вимагає свого рішення.

1. Найбільш актуальною проблемою на сьогодні є проблема приміщень. У гонитві за позабюджетними коштами виконавча влада прагне максимізувати надходження від оренди нежитлових приміщень, що є в її розпорядженні. При цьому НДО, які не мають у своєму розпорядженні коштів для оренди необхідних їм площ на комерційних умовах, виявляються витісненими бізнес-структурами. От і виявляються, наприклад, дитячі клуби в підвалах і напівпідвалах, що не відповідають санітарним нормам. Та й то, як правило, на пташиних правах, у повній залежності від настрою районного начальства.

Необхідно на місцевому рівні створити можливості пріоритетного використання приміщень закладів культури громадськими організаціями, які виконують соціально значимі програми.

2. На жаль, поки що на місцевому рівні не стала звичною і тим більше обов'язковою практика участі громадських об'єднань у формуванні програм соціально-економічного розвитку районів. Як правило, влада лише знайомить, інформує громадськість про прийняті програми. Визнання описаної вище ролі НДО вимагає нормативного закріплення участі недержавних громадських організацій, розташованих на території громади, в плануванні її соціально-економічного розвитку.

3. У більшості розвинених країн світу відбувається так звана приватизація соціальної сфери. Суть цього процесу в тому, що органи влади доручають безпосереднє надання послуг, гарантованих державою, некомерційним організаціям, виділяючи для цього відповідні суми бюджетних коштів і зберігаючи за собою право контролю за їх витрачанням. У нас же на сьогодні відсутнє правове забезпечення передачі частини повноважень органів місцевого самоврядування щодо соціальної підтримки населення найбільш ефективним НДО. Тут є над чим працювати законодавцю. З іншого боку, в деяких містах України прийняті нормативно-правові документи про соціальне замовлення, які дозволяють органам територіального управління вже сьогодні шукати прийнятні форми конструктивного співробітництва з НДО.

Думається, що поступове, але енергійне вирішення перерахованих проблем буде сприяти розвитку недержавних некомерційних організацій, підвищить ефективність роботи органів місцевого самоврядування в Україні, а отже, поліпшить якість життя членів місцевої громади.

1.5. Соціальний капітал – індикатор розвитку громади

У сучасних умовах вирішальним фактором сталого соціально-економічного розвитку будь-якої організації, територіальної громади, країни є кадровий (людський) потенціал. Очевидно, що без певного рівня освіченості людського

потенціалу неможливо досягти успіху в умовах ринкової економіки. Однак, як відзначають багато дослідників, внесок цього фактору в економічне зростання відбувається не тільки за рахунок більш високої продуктивності кваліфікованих і освічених працівників. Не менш важливими є такі характеристики людського потенціалу, як уміння працювати в команді, впевненість у собі, позитивний настрій, готовність до співпраці, емоційна стійкість, толерантність, відповідальність, здатність прийняти виклик, готовність до змін. Ці особливості одержали назву соціального капіталу.

Вперше термін «соціальний капітал» вжив Л. Дж. Ханіфан в 1916 році в дискусіях із сільськими школами для опису найважливіших обставин, які впливають на повсякденне життя кожного. Аналіз цих ситуацій привів автора до висновку про необхідність виховання волі, братських почуттів, взаємної симпатії, вміння налагоджувати соціальні взаємини і комунікацію серед людей [46; с. 130-138]. Приблизно в цей же час у працях Е. Дюркгейма і М. Вебера закладаються основи дослідження концепції соціального капіталу. Основним компонентом соціального капіталу вони вважали довіру, яка за певних умов може перестати бути індивідуальною якістю, що характеризує особистість, і може розповсюдитися в цілому на соціальну групу чи суспільство.

Однак у науковий обіг категорія «соціальний капітал» увійшла лише у другій половині ХХ століття, завдяки роботам Г. Беккера, П. Бурдьє, Дж. Коулмена, Р. Патнама, Ф. Фукуяма та ін.

Розширене використання категорії «соціальний капітал» у науці стало можливим після виходу в 1964 р. у світ книги Г. Беккера «Людський капітал». У своїй роботі автор здійснив розрахунок економічної ефективності освіти, а згодом опублікував багато статей з найрізноманітніших соціальних проблем, трактуючи їх з позицій економічного способу мислення [45].

Важливий внесок у розвиток поняття соціального капіталу внесла теорія французького соціолога і філософа П. Бурдьє, який встановив взаємозв'язок

між соціальним, фізичним, культурним і людським капіталами і, на основі цієї взаємодії, визначив соціальний капітал як диференціюючий та конструюючий чинник соціальної поведінки. При цьому П. Бурдье заявляє, що соціальний капітал є сукупністю явних і потенційних ресурсів, які передбачають наявність системи інституційних відносин взаємного розпізнавання або визнання [8].

Дж.Коулман використовує поняття соціального капіталу для аналізу відносин всередині групи людей, об'єднаних спільністю норм, цінностей, світогляду, а також взаємними зобов'язаннями і очікуваннями. Він зазначає: «соціальний капітал виникає з таких змін у відносинах людей, які полегшують їх взаємодію ... Так само як фізичний або людський капітал, соціальний капітал вносить свій внесок у результати виробничої діяльності. Тому спільнота людей, що володіє надійною репутацією і великим потенціалом довіри, може досягти значно більших успіхів, ніж аналогічна група осіб, що не володіє цими якостями» [19; с. 19]. В якості основоположної норми, що бере початок у традиційних суспільствах, але представляє собою одну з найважливіших форм соціального капіталу сучасних суспільств, Дж.Коулман виділяє норму колективізму, готовність докласти зусиль і направити ресурси на досягнення загального блага. На думку Дж. Коулмена, соціальний капітал - це ресурси соціальних відносин, їх мережі, які полегшують дії індивідів завдяки формуванню взаємної довіри, визначенню взаємних зобов'язань і очікувань, формулюванню і встановленню соціальних норм, освіти асоціацій. Важливо, що вчений бере до уваги значення інформації для соціального капіталу. Дж. Коулмен робить акцент на ролі соціального капіталу у формуванні людського капіталу. Він стверджує, що людський капітал складається зі знань, навичок, а також із здатності людей створювати один з одним певну спільноту.

Важливим переходом від якісного обговорення важливості соціальних норм до більш предметного вивчення стала книга політолога Патнама «Творення

демократії. Традиції громадянської активності в сучасній Італії» [31]. Порівнюючи результати реформи з децентралізації влади в Італії у 1960-х роках, Патна звернув увагу на те, що північні регіони, де люди більш соціально активні (за показниками явки на виборах, участі в асоціаціях, зацікавленості в місцевих справах), краще скористалися переданими повноваженнями, в «пасивних» південних, навпаки, якість управління впала. За словами Р. Патнама, «громадянське суспільство характеризується активною і орієнтованою на суспільні цілі позицією громадян, елітарними політичними відносинами і заснованими на довірі і співпраці суспільними відносинами» [31; с. 93]. Все це в сукупності вчений називає «соціальним капіталом». Громадяни, отримавши соціальний капітал завдяки участі в організаціях громадянського суспільства, в подальшому можуть використовувати його для зміцнення демократичних принципів в управлінні державою. Р. Патнам проводив тривалі дослідження в Італії, які підтвердили, що мережа місцевих добровільних організацій утворює соціальний капітал - громадянські цінності, навички і знання, - потрібні для консолідації демократії. «Люди, зацікавлені в демократії, її консолідації та ефективності, повинні перш за все сприяти формуванню громадянського суспільства. Ми підтримуємо тих, хто виступає за трансформацію місцевих структур і реформи на місцевому рівні з метою створення соціального капіталу, а не тільки за загальнодержавні ініціативи, оскільки саме так можна досягти ефективного функціонування демократії» [31; с. 163]. З цього моменту кількість наукових статей, присвячених соціальному капіталу, неухильно росте.

Ф. Фукуяма дає таке визначення: «соціальний капітал - це загальноприйняті норми і цінності, які практикуються певною групою людей і дозволяють їм співпрацювати; це - певний потенціал суспільства або його частини, що виникає як результат наявності довіри між його членами. Соціальний капітал є неформальною практикою розуму» [40; с. 14].

Відповідно до визначення Світового Банку, соціальний капітал - це інститути, відносини і норми, які формують, якісно і кількісно, соціальні взаємодії в суспільстві. Останнім часом з'являється все більше доказів, що соціальна єдність служить визначальним фактором економічного процвітання та сталого розвитку суспільства. Соціальний капітал є не просто сумою інститутів, що підтримують суспільство, а радше «клеєм», який утримує разом різні його частини. Він складається перш за все з горизонтальних зв'язків між людьми, і включає соціальні мережі та відповідні норми, які впливають на продуктивність і добробут різних співтовариств.

Опис концепції соціального та людського капіталу в контексті російського суспільства містять наукові праці Н.А. Бутової, А.Л. Гапоненко, Г.В. Градосельской, І.Є. Діскіна, В.І. Корнієнко, А.К. Ляско, Т.М. Орлової, Н.М. Пліскевич, В.В. Радаєва, Т.П. Скрипкіна, Л.В. Стрельникової, А.В. Трапкової, І.Ф. Чернявського, О.І. Шкаратана, П.М. Шихірева та ін. Досліджується також функціонування окремих аспектів соціального капіталу в історико-соціальному просторі радянського та пострадянського суспільства.

Велику увагу вивченню соціального капіталу в громадянському суспільстві приділяють українські вчені А. Колодій, А. Багнюк, А. Бова, Є. Гугнін, В. Чепак, О. Кіреєва, М. Лесечко, А. Чемерис, Ю. Савко, О. Сидорчук, В. Степаненко та ін..

Особливий інтерес представляє концепція А. Колодій, в якій розглядається взаємозв'язок громадянського суспільства і соціального капіталу. Автор стверджує, що громадянське суспільство асоціюється з цінностями довіри, розсудливості та толерантності, тому його члени з довірою ставляться до своїх колег по діяльності, до інших людей та громадських інститутів, визнають право інших громадян на власну думку, його озвучення та захист. У рамках структур громадянського суспільства формується громадянська добропорядність і громадянська позиція, що виражаються у понятті

соціального капіталу. Важливою є думка про те, що соціальний капітал є ознакою зрілості та ефективності громадянського суспільства, а також тим його основним продуктом, який забезпечує вплив громадянського суспільства на інші сфери суспільного життя [18].

У контексті громадянського суспільства, також слід звернути увагу на компоненти, з яких складається концепція соціального капіталу, А. Колодій [18] виділяє наступні елементи:

- мережа горизонтальних зв'язків між рівними і вільними індивідами;
- норми взаємності і довіри;
- навички колективних дій;
- почуття участі у громадських справах, обов'язки і відповідальності перед іншими людьми, тобто «громадянськість» в її неполітичних проявах (civicness).

На думку Р. Патнама [31], таких компонентів три:

- моральні принципи і норми;
- соціальні цінності;
- соціальна інфраструктура.

Ю. Савко [34] виділяє наступні три найважливіших структурних компоненти:

- соціальні відносини, завдяки яким індивіди можуть мати доступ до ресурсів їхніх партнерів по спілкуванню;
- обсяг і якість доступних ресурсів партнера по спілкуванню;
- відносини взаємності обміну.

А. Бова [7] позначив такі складові соціального капіталу:

- членство у громадських та політичних організаціях;
- довіру до формальних і неформальних зв'язків
- освіта;
- вільний доступ до інформації;

• норми, традиції, цінності;

Отже, соціальний капітал - це зв'язки, норми і довіра.

Необхідно відзначити, що в умовах тотального панування інформаційної галузі, важливою умовою функціонування громадянського суспільства є гідне самоствердження кожної людини. Подібне самоствердження здійснюється завдяки високому рівню соціального, інтелектуального, психологічного розвитку особистості, загальної довіри, внутрішньої свободи, здатності вступати в той чи інший інститут - і всі ці складові знаходять своє відображення в теорії соціального капіталу.

Та все ж на сьогоднішній день концепція соціального капіталу, як проблема спеціального наукового дослідження, поки є новою і недостатньо вивченою. Ось чому в даний час відсутнє єдине розуміння і визначення самої категорії «соціальний капітал».

Вчені по-різному трактують це поняття, серед основних підходів можна назвати такі:

- 1) визначення соціального капіталу як умови формування і функціонування громадянського суспільства;
- 2) ототожнення громадянського суспільства та соціального капіталу;
- 3) розуміння соціального капіталу як складової громадянського суспільства;
- 4) розгляд соціального капіталу як інфраструктури та утримання автономних соціальних відносин.

Через «розмитість» поняття соціальний капітал вимірюють абсолютно різними способами в залежності від контексту. Найпоширеніші показники вимірювання соціального капіталу в міжрегіональних дослідженнях - це цінності (довіра, повага до оточуючих, готовність допомагати, толерантність), членство в асоціаціях і клубах за інтересами (наприклад, профспілках), благодійність, волонтерство, розвиненість некомерційних організацій. Загальний підхід у виборі індикаторів будується з більш вузького,

економічного визначення соціального капіталу як сукупності спільних норм і цінностей, які дозволяють суспільству вирішувати проблему надання суспільного блага.

Більш широке розуміння соціального капіталу, яке пояснює як позитивні, так і негативні його аспекти, включає в розгляд не тільки горизонтальні, але і вертикальні зв'язки між людьми, а також поведінку організацій та відносини між ними. Такий підхід бере до уваги, що горизонтальні зв'язки забезпечують спільнотам ідентичність і спільність цілей, але в той же час підкреслює, що за відсутності зв'язків, що з'єднують різні соціальні групи (релігійні, етнічні, соціально-економічні), внутрішньогрупові зв'язки можуть стати підставою для переслідування вузьких інтересів і можуть перешкоджати доступу до інформації та матеріальних ресурсів, які інакше могли б надати значиму підтримку спільноті (наприклад, відомості про вакансії, доступ до кредитів і т.д.). Агентство «Arts & Business» виділяє три виміри формування соціального капіталу:

- зростання (індивідів),
- зв'язку (між членами одного співтовариства або групи інтересів),
- встановлення зовнішніх контактів (з іншими спільнотами або групами по інтересам).

Центр місцевої активності відіграє важливу роль в кожній з цих областей.

Будинок культури, який став Центром місцевої активності - це не тільки установа культури, але, перш за все, соціальна спільність, здатна як суб'єкт управління на основі спільних цінностей (причетності до малої батьківщини, відповідальності перед спільнотою) перетворити соціокультурне середовище, поліпшити соціальні умови проживання відповідно до інтересів своїх громадян, змінюючи якість життя на краще. Все це сприяє формуванню особистості з високою культурою довіри.

Недержавні громадські організації, ЗМІ, різні неформальні громадські об'єднання з найрізноманітнішими ознаками (культурними, релігійними, професійними, за формою проведення дозвілля, загальними інтересами, захопленнями і т.п.) найбільшою мірою здатні виявити інтереси громадян місцевої громади стати головним соціальним середовищем трансляції та затвердження культури довіри та розвитку місцевої громади.

Взаємодія Центрів місцевої активності з представниками місцевого самоврядування, громадськими організаціями і бізнесом дозволяє успішно вирішувати проблеми довіри, вирішувати конфлікти, обмінюватися інформацією і здійснювати спільні соціально-економічні проекти. «Закон, договір, економічна доцільність, - підкреслює Ф. Фукуяма, - є необхідним, але аж ніяк не достатнім базисом стабільності і добробуту в постіндустріальний період - вони повинні спиратися на такі речі, як взаємодія, моральні зобов'язання, відповідальність перед суспільством і довіра» [40].

Доведено, що, чим більше успішних проектів організували різні фонди місцевих громад, тим більше до них довіри з боку населення і тим більше зв'язків, заснованих на міжсекторному соціальному партнерстві, що є запорукою сталого розвитку території. Міжсекторна комунікація, що виникає при цьому, відображає взаємодію між корпоративними та соціальними суб'єктами, діяльність яких спрямована на інших. У сукупності ці взаємодії утворюють соціальний капітал, що є необхідною умовою мобілізації колективних ресурсів.

Центр місцевої активності має в своєму розпорядженні реальні можливості для формування основного компонента соціального капіталу - довіри. Відомо, що довіра як психологічний стан особистості може виникати на основі ряду факторів: інтересів даного індивідуума, його установок, емоційних реакцій, попереднього власного досвіду або досвіду попередніх поколінь, адаптивних здібностей особистості. Довіра виникає, коли людина впевнена у правильності

та адекватності процесів і явищ, що відбуваються в місцевій громаді, відповідності їх її ціннісним установкам. Центр місцевої активності створює реальні умови для самовдосконалення і для поліпшення соціокультурного середовища, і чим більше перспектив для самореалізації людей, тим вище ступінь довіри до процесів, що відбуваються.

Довіра як психологічний стан людини реалізується шляхом участі в проектах з розвитку місцевої громади. Будь-які позитивні результати будь-яких дій викликають у свідомості людини довіру до них і при повторенні даних дій з неминучістю ведуть до закріплення позитивної реакції довіри в поведінці індивіда. Природно, що будь-яке нове явище досліджується людиною методом проб і помилок, і в разі негативного впливу на індивіда може бути ним відкинуто, з подальшим закріпленням реакції недовіри до даного явища, навіть якщо ця негативна дія була випадковою. Ось чому центр місцевої активності піклується про те, щоб нові проекти (справи), які чинять позитивний вплив на соціально-економічний розвиток, були з самого початку сприйняті позитивно як окремими індивідами, так групами місцевого співтовариства.

Центр місцевої активності спирається на наступні джерела формування і зміцнення відносин довіри у місцевій громаді:

- вирішення найбільш актуальних соціальних проблем місцевої громади;
- спільна діяльність щодо вдосконалення соціокультурного середовища;
- можливість кожного висловлювати свої інтереси і впливати на прийняття рішень;
- відкритість та доступність інформації;
- чіткий зворотний зв'язок;
- добросовісність, чесність і компетентність лідерів;
- стійкість інститутів, «правил гри», договірних відносин та партнерських зв'язків;

- гідний імідж і культура організацій.

Отже, до характеристик соціального капіталу належать: ціннісні складові (цінності, цілі різних соціальних спільнот локального соціуму) та інституціональні складові (соціальні зв'язки, норми, відносини). У Центрі місцевої активності разом вони беруть участь у виборі типів стратегій поведінки та встановлення рівнів довіри індивідів і соціальних спільнот один одному. Соціальний капітал - це накопичений ціннісний та інституціональний ресурс, включений в процеси розвитку місцевої громади і є індикатором її розвитку.

РОЗДІЛ II. Технологія створення та функціонування Центрів місцевої активності

2.1. Центр місцевої активності на базі будинку культури, його завдання та функції

Модель Центру місцевої активності надає можливість клубу і місцевій громаді стати активними учасниками у справах всього населення територіальної громади. На базі будинку культури, розташованого в невеликому місті, селі, активізується участь жителів у конкретних справах щодо поліпшення їхнього життя. При цьому важливо відзначити, що запропонована модель дозволяє клубу стати суспільно-активним без шкоди для його основних функцій як установи, що створює умови для творчості та впливає на суспільство за допомогою художньої діяльності.

Центр місцевої активності - це установа культури, яка ставить за мету не просто надання послуг у сфері дозвілля, а й розвиток спільноти, залучення жителів до вирішення соціальних та інших проблем, що стоять як перед клубом, так і перед спільнотою. Будинок культури, який став центром місцевої активності, є для жителів територіальної громади, її організацій та установ активними партнером у вирішенні місцевих проблем. Це клуб, який прагне стати не лише культурним дозвіллевим закладом, а й цивільним, громадським ресурсним центром мікрорайону, селища, села.

Актуальність функціонування Центру місцевої активності посилюється у світлі результатів досліджень, які свідчать про те, що соціокультурні процеси, які відбуваються в сучасних суспільствах, характеризуються синдромом «втрати ідентичності». У зв'язку з цим виникає питання про необхідність створення нової системи соціальних зв'язків і відносин. Відповіддю на це

питання стала ідея Центру місцевої активності, яка орієнтує працівників будинків культури на формування відповідних соціальних зв'язків за місцем проживання. Акцент у діяльності Центру ставиться на створенні «вузла контактів» на певній території як факторі формування всередині територіальної громади нових соціальних зв'язків. Об'єднання людей, до якого спонукає Центр місцевої активності дає можливість не тільки ідентифікуватися з місцевим співтовариством, досягти поставлених завдань, але й переконатися у своїх можливостях та силі. Адже досить часто перешкодою для участі людей у житті місцевого співтовариства є їхній власний чи чужий невдалий досвід. І хоча б мінімальний успіх на цьому поприщі допомагає подолати переконаність людей у своїй непотрібності і некомпетентності в даному питанні, що в свою чергу зміцнює віру в себе та власні сили, формує вміння взаємодіяти з іншими людьми при досягненні своїх цілей і вирішенні своїх проблем. Центр місцевої активності має набагато більший доступ до офіційних управлінських структур і менше шансів залишитися непочутими або проігнорованими. Центри місцевої активності наводять мости між публічною сферою та органами влади. Вони бачать себе помічниками формальних інститутів влади. Їх завдання - «подолати безсилля роз'єднаних індивідів, створюючи зв'язки між людьми» [17].

З урахуванням вище сформульованих завдань у діяльності Центру місцевої активності виділяються два взаємозалежних напрямки: культурно-творче та соціальне.

Центр місцевої активності дозволяє однаково успішно і в нерозривній єдності ефективно вирішувати соціальні та культурні проблеми. Культурно-мистецька складова Центру місцевої активності дозволяє залучати місцеве населення до культурних традицій України, кращих вітчизняних і світових культурних зразків, популяризувати творчість професійних і самодіяльних авторів, що отримали визнання, сприяти у надбанні знань, умінь і навичок у

різних видах художньої творчості, розвивати творчі здібності населення. Соціальна складова спрямована на створення умов для стимулювання та реалізації ініціатив громадян щодо вирішення актуальних проблем різних сфер соціального життя, на перетворення Будинку культури в найважливіший ресурс функціонування та розвитку місцевих спільнот.

Таким чином, Центри місцевої активності на базі закладів культури є реальним механізмом об'єднання активних, творчих людей, які орієнтовані на ідеали громадянського суспільства, на демократизацію всіх сфер соціального життя місцевої громади, на перетворення клубів на просвітницькі та культурні центри.

Одне з головних завдань Центру місцевої активності - допомогти кожному, хто бажає знайти ефективну соціальну компетентність, озброїти здатністю активно і успішно жити у своєму співтоваристві.

У найзагальнішому вигляді будинок культури, який став Центром місцевої активності - це клуб, який:

- виробляє у місцевих жителів систему цінностей громадянського суспільства, навички жити в умовах вільної самоврядної громади, сприяє укоріненню демократичного устрою в житті спільноти, в оточуючому будинок культури соціальному просторі;
- забезпечує підвищення рівня культури населення, включає людей у різноманітні соціальні практики, суспільно-корисну діяльність, використовує ресурси співтовариства для підвищення ефективності роботи клубу, а ресурси будинку культури для розвитку, консолідації та національного самоусвідомлення спільноти;
- перетворює естетичну спрямованість культури в активну силу демократичних реформ, а взаємодію окремих громадян, спільноти, органів влади, бізнес-структур, різних організацій та установ на рушійну силу соціально-культурного інституту відкритого типу.

Модель Центру місцевої активності забезпечує перетворення будинків культури зсередини, яке є проявом їх природного зростання, а також інтеграцію клубу і спільноти, в результаті чого формується цілісний соціально-культурний простір місцевої громади.

Центр місцевої активності на базі закладів культури виконує наступні функції:

- ефективне використання ресурсів громади в інтересах всіх людей;
- різноманітні культурно-дозвілєві послуги для всіх жителів місцевої громади, а також послуги, пов'язані з вирішенням інших нагальних соціальних проблем місцевої громади;
- інформаційно-консультативна підтримка місцевих ініціатив;
- взаємовигідна активна співпраця між клубом і співтовариством, місцевою владою, громадськими організаціями та ініціативними групами;
- залучення громадян до місцевої самоорганізації й до громадянського самоврядування.

Основні функціональні напрямки діяльності Центру місцевої активності представляють собою найважливіші умови, як корінного перетворення стилю клубної роботи, так і підтримки клубом громадянських ініціатив в усіх сферах соціального життя.

Центр місцевої активності сприяє розробці та реалізації проектів, спрямованих на вирішення найбільш актуальних проблем місцевої громади, і залучає додаткові ресурси з коштів спільноти (мешканці села, інвестиції бізнесу, участь у конкурсах, в тому числі в рамках пріоритетних національних проектів). Розробка і реалізація проектів підвищує соціальну і громадянську активність, актуалізує громадянську позицію учасників.

Кожен Центр громадської активності розвивається своїм шляхом. Це обумовлено гнучкістю його структури, яка визначається ентузіазмом людей, усвідомленням своєї соціальної ролі, а також актуальними потребами

місцевого співтовариства. Незважаючи на всі відмінності, Центри місцевої активності мають спільні стратегії діяльності.

Керівництво та лідерство. Гарне керівництво і лідерство - запорука інституційного та функціонально розвитку Центру. При хорошому керівництві місія узгоджена з партнерами для того, щоб кожен розумів, куди рухається співтовариство, а працівники будинку культури знають свої обов'язки, і мають підтримку для ефективної роботи. Керівник використовує свою владу і вплив на благо суспільства, відповідально ставиться до покладених на нього обов'язків по створенню соціокультурного середовища. Лідер віддає свій час, сили і енергію, використовує всі наявні в його розпорядженні ресурси для поліпшення життя людей і розвитку територіальної громади.

Розвиток спільноти. Всі Центри місцевої активності залучені в розвиток територіальної громади. Вони є активними носіями позитивних змін і розвитку місцевих спільнот. Вони допомагають членам місцевої громади в отриманні необхідних знань та навичок для вирішення існуючих місцевих проблеми та задоволення актуальних потреб.

Послуги. Центр місцевої активності - головний ресурс місцевої громади, він пропонує широкий спектр послуг. Надані послуги визначаються насамперед актуальними потребами місцевої громади у сфері естетичної культури. Крім цього, Центри надають громадянам інформацію про позитивний досвід вирішення соціальних проблем в інших регіонах і за кордоном, а також консультують ініціативних громадян та членів громадських організацій з питань менеджменту, фандрейзингу, стратегічного планування та соціальних технологій для розвитку місцевого співтовариства. Важливим напрямком діяльності центрів місцевої активності є надання приміщень для інших організацій і можливості іншим установам та організаціям надавати послуги на базі будинків культури. Вони активно підтримують і просувають ці послуги.

Партнерські відносини. Центри місцевої активності встановлюють міцні партнерські стосунки з іншими професіоналами та організаціями спільноти. Таке партнерство дозволяє різним установам працювати разом, надаючи більш якісні послуги і підтримуючи один одного. Для партнерських відносин важливо знати, хто за що відповідає, спільно залучати і ділитися ресурсами, обмінюватися інформацією. Це допомагає центрам створити сприятливі умови для розвитку місцевої громади.

Формування соціального капіталу. Центри місцевої активності надають всім представникам місцевого співтовариства доступ не тільки до культурних цінностей, а й інших послуг, незалежно від статі, віросповідання, соціального стану, рівня доходу, фізичних можливостей. Центри ламають стереотипи, надаючи можливість кожному отримати доступ до культури, знань та інших ресурсів. Таким чином, Центри громадської активності сприяють єднанню спільноти, допомагаючи конфлітуючим групам дізнатися більше один про одного, зміцнюючи їх довіру і прагнення співіснувати мирно. Це дуже важливо для створення сприятливого соціального середовища, в якому у громадян немає стереотипів або негативних образів.

Поширення участі у вирішенні місцевих проблем. Центр місцевої активності створює умови для активної добровільної участі громадян у житті місцевої громади і з цією метою використовує різноманітні методи: особисті контакти (сім'я, друзі, знайомі), проводить інформаційні заходи про волонтерський рух, використовує засоби масової інформації для інтерв'ю з волонтерами і т. д.

Таким чином, Центр місцевої активності на базі закладів культури є реальним механізмом об'єднання активних, творчих людей, які орієнтовані на ідеали громадянського суспільства, на демократизацію всіх сфер соціального життя місцевої громади, на перетворення клубів на просвітницькі та культурні центри спільнот.

2.2 .Технологія залучення громадян до участі у житті громади

Соціальні проблеми на локальному рівні вирішують органи місцевого самоврядування (ОМС). Саме представникам ОМС громадяни делегують свої повноваження. Проте відмічено, що людина, якій делеговані повноваження, ніколи не буде більше зацікавлена у правильному їх використанні, ніж пересічний громадянин.

Розвиток місцевої громади та покращення її життя - це продукт участі та роботи самих громадян. Аналіз літератури, дозволяє виділити п'ять основних стратегічних напрямків зміни місцевих спільнот:

- мобілізація мас;
- соціальна дія;
- громадський захист;
- соціальне просвітництво;
- розвиток місцевих послуг.

Питання про те, який з цих напрямків слід обрати для розвитку конкретного співтовариства, набуває все більшого значення. Проте безперечним залишається факт: реалізація цих напрямків неможлива без громадської участі.

Громадянську участь у процесі вироблення рішень можна прослідкувати, принаймні, з часів «Республіки» Платона. Платонівська ідея свободи слова, зібрань, права обирати і бути обраним пройшла через століття, щоб, нарешті, стати однією з базових у сучасному світі. Громадянська участь - це квінтесенція демократії. Громадянська участь є бажаним та необхідним елементом у розвитку місцевої громади. Як зауважив Б. Шпігель, «громадянська участь - це процес, який ясно і недвозначно пов'язує плани дій з людьми».

Поняття «громадянська участь» пов'язане з поняттям «соціальна активність».

Ефективність діяльності органів влади підвищується в тому випадку, якщо вона підкріплюється активністю самих громадян, їх ініціативою та самостійністю. Ось чому підвищення соціальної активності громадян у вирішенні місцевих проблем, прийняття жителями відповідальності за життя у своєму місті чи селищі є найважливішим завданням.

Одним з інструментів «виросування» соціальної активності є Центр місцевої активності, який по суті є найважливішим механізмом залучення громадян до вирішення питань життєзабезпечення на рівні конкретних муніципальних утворень.

«Соціальна активність - це сукупність форм людської діяльності, свідомо орієнтованої на вирішення завдань, що стоять перед суспільством, класом, соціальною групою в даний історичний період» [22; с. 194].

В якості суб'єкта соціальної активності може виступати особистість, колектив, соціальна група, шар, клас, суспільство в цілому. Суб'єкти соціальної активності складають соціальний ресурс місцевої громади, значущість якого важко переоцінити. У багатьох територіальних громадах для їх успішного розвитку бракує матеріальних (природних) і фінансових ресурсів. Однак є величезні соціальні ресурси.

Соціальні ресурси мають ряд особливостей, що відрізняють їх принципово, скажімо, від природних ресурсів. «По-перше, природні ресурси вичерпні як, наприклад, родовища корисних копалин, тоді як соціальні ресурси у відомому сенсі невичерпні. Їх використання не означає їх вичерпання, а навпаки, сприяє прогресуючій зміні, переходу суспільства на новий, більш високий рівень його розвитку. По-друге, соціальні ресурси - це не тільки частково, але й цілком поновлювані ресурси. Використовуючи, наприклад, інтелектуальний або комунікативний ресурс, ми аж ніяк не зменшуємо і не знищуємо їх, а, навпаки,

навіть нарощуємо. Чим активніше використовуємо ці ресурси, тим в більшій мірі сприяємо їхньому розвитку. По-третє, природні ресурси можна тримати в запасі і від цього вони не збільшуються і не зменшуються. Інша річ - соціальні ресурси. Їх не можна тримати про запас, бо вони починають швидко знецінюватися і деградувати» [41].

Соціальні ресурси - це продукт спільної соціальної активності населення, яку ініціює Центр місцевої активності. Чим вищий соціальний ресурс місцевого співтовариства, тим більше можливості має в своєму розпорядженні населення для вирішення своїх нагальних місцевих проблем.

Центр місцевої активності використовує широкий набір способів і методів оптимального використання соціального ресурсу, а саме:

- оперативне вивчення і стратегічне узгодження територіальних міжгрупових і внутрішньогрупових потреб та інтересів;
- демонстрація досягнутих містом, селом успіхів;
- підвищення авторитету людей, які беруть активну участь у вирішенні місцевих проблем.
- підвищення рівня соціальної інформованості населення;
- сприяння освіти і розвитку неформальних об'єднань і громадських організацій;
- забезпечення та поглиблення «спільності переживань»; підвищення культури спілкування в спільній діяльності.

У доповіді громадської палати Російської Федерації виділяються наступні види соціальної активності:

- а) споживацька активність - скарги та прохання, спрямовані на те, щоб інші (влада, бізнес і т.п.) вирішили проблеми мешканців, у тому числі й ті, за які влада не відповідає («Перекладання»);
- б) протестна активність - виникає з бажання жителів протидіяти діям і планам влади, майже не замислюючись про альтернативні плани. Така активність

розвивається у формах пікетів, мітингів, колективних скарг, перекриттів доріг, узгодженого бойкоту виборів вулицею, мікрорайоном, протестного голосування на виборах;

г) фіктивно-демонстративна активність. При використанні населення як статистів для реалізації рекламних або політичних проектів. Самостійна активність імітується за рахунок найнятих та спланиваних активістів, а також публікацій у ЗМІ, інших методів;

в) конструктивна активність - ініціативи, спроби коригування дій влади та підприємств для створення більш сприятливих умов життєдіяльності території. Партнерська взаємодія влади та населення.

Центр місцевої активності спонукає мешканців громади до прояву конструктивної активності, яка завжди спрямовується на зміну ситуації з урахуванням ступеню ефективності результатів цього перетворення. У стані такої активності людина піднімається над стандартом, реалізує неординарні зусилля для досягнення суспільно значущої мети. Соціально-активний громадянин здатен підніматися над рівнем вимог ситуації, він ставить цілі, надмірні з точки зору вихідної задачі. Завдяки конструктивній активності людина справляється з внутрішніми та зовнішніми обмеженнями своєї діяльності.

Тим не менш численні дослідження свідчать про низький рівень соціальної активності громадян. Особливе місце серед чинників, що обумовлюють низьку соціальну активність населення, займають низький рівень міжособистісної довіри, громадської ініціативності та відповідальності, нерозвиненість соціальних зв'язків і взаємодій в рамках певної території - те, що в цілому характеризує ступінь самоорганізації місцевого співтовариства, його здатність самостійно організувати взаємодію з метою забезпечення свого оптимального функціонування і розвитку. Щоб бути ефективними, будь-які перетворення, що торкаються широких верств населення, потребують безпосереднього

залучення різних людей та соціальних груп, а не тільки очевидних прихильників і зацікавлених осіб. Тобто успішні зміни потребують масової підтримки, в загальній зацікавленості людей в благоустрої свого міста, району, села. Така підтримка здійснюється Центром місцевої активності, який підвищує зацікавленість людей шляхом залучення їх до спільної діяльності і формує довіру, терпимість у стосунках між ними.

Можливими шляхами підвищення локальної активності в сучасних умовах можуть стати спроби участі громадян у вирішенні проблем, пов'язаних з реструктуризацією місця проживання (прокладання доріг, водопроводів, будівництва мостів, тощо), екологічних проблем (вирубки дерев, порушення зеленої зони, забруднення навколишнього середовища і т.п.), вирішення конкретних завдань (облаштування і покращення роботи шкіл, організація зон відпочинку, дитячих і спортивних майданчиків, допомога людям похилого віку, організація дозвілля, спортивних і культурних заходів, тощо). Іншими словами: важливою формою прояву соціальної активності є активна участь членів громади у здійсненні позитивних змін як у власному житті, так і в житті оточуючих людей.

Визначаючи роль участі у розвитку громади, автори підручника з розвитку громади пишуть: «Участь є початком змін. Участь є невід'ємною та необхідною складовою не лише процесу розвитку громади, а й всіх інших процесів, котрі відбуваються під час життєдіяльності людини. Участь для розвитку – те ж саме, що рух для танцю, або утворення звуків для музики. Так само, як музика неможлива без звуків, а танець неможливий без руху, так і розвиток громади неможливий без участі кожної людини, яка до неї належить» [13; с. 95].

Рівні участі в спільній справі можуть бути різними. В «Практичному посібнику для тренерів з розвитку громади» [33] автори наводять шкалу, за якою можна визначити рівень участі громадян у житті громади:

- *Пасивна участь* - люди беруть участь у суспільній роботі вже тим, що просто слухають виступ адміністратора, менеджера, лідера, у якому презентується будь-який проект, міститься звіт про результати проведеної членами громади роботи і т. і. Пасивна участь є односторонньою, тому що думка пасивного учасника по обговорюваних питаннях не вислуховується.
- *Участь в наданні інформації*. Кожен член громади має свій індивідуальний досвід життя в громаді, він є носієм цінної інформації, аналіз якої дозволить зацікавленим особам визначити найбільш актуальні потреби місцевого соціуму й шляхи їхнього вирішення. Беручи участь у різних видах опитування, анкетування як реципієнт, опитуваний опосередковано впливає на процес прийняття відповідних рішень.
- *Участь шляхом консультування*. Члени громади іноді звертаються за консультативною допомогою до фахівців у державні або громадські організації. «Цей процес, - підкреслюють автори, - не припускає жодної їхньої думки в прийнятті рішень, а фахівці не зобов'язані використовувати думки людей» [28; с. 170]. Однак це все-таки участь, оскільки знання, отримані шляхом консультування, члени громади використовують для поліпшення свого життя або життя навколишніх людей.
- *Участь за матеріальні стимули*. Член громади бере участь у програмі розвитку за винагороду (гроші, речі). Цей вид участі значно впливає на процеси розвитку громади: люди виконують різні види робіт, приймають відповідні рішення, однак при цьому, як правило, втрачають інтерес, якщо матеріальний стимул зникає.
- *Функціональна участь*. Для вирішення заздалегідь передбачених завдань проекту розвитку громади ініціатори або фасілітатори створюють певні групи. Діяльність цих груп вносить безпосередні зміни в життя громади, хоча самі члени групи залежать від ініціаторів.
- *Участь шляхом взаємодії (інтерактивна участь)* Цей рівень

активності автори розкривають у такий спосіб: «Участь відбувається шляхом спільного аналізу, результатом якого стає план дії та формування нових місцевих інституцій чи зміцнення вже існуючих, які мають за мету зміни в існуючій системі» [33; с. 171].

- *Самооблізація.* Члени громади висовують власні ініціативи щодо зміни існуючої системи та укладають угоди з зовнішніми інституціями задля отримання необхідних ресурсів та технічної допомоги й зберігають контроль над їх використанням.

Використання даної шкали дозволить людям, які взяли на себе відповідальність працювати разом над поліпшенням добробуту своєї громади, визначити, яку участь може взяти той або інший член громади в підготовці й проведенні конкретних заходів щодо розвитку громади. При цьому необхідно мати на увазі, що та сама людина залежно від ступеню зацікавленості й життєвого досвіду може виявляти різні рівні активності в різних справах. Обумовлено це, по-перше, індивідуальною своєрідністю особистості, по-друге, тим, що кожен член громади одночасно може входити в різні спільноти. Наприклад, фермер може бути одночасно представником певної сім'ї, студентом-заочником сільськогосподарської академії, парафіянином православного храму, членом громадської екологічної організації «Чисті руки». У кожній із цих спільнот він є носієм відповідної соціальної ролі й здобуває своєрідний життєвий досвід. Природно припустити, що цей фермер може бути пасивним учасником, коли в громаді обговорюються заходи, пов'язані з підготовкою святкування ювілейної дати відомого художника, що колись жив у його місцевості. Функціональну участь він виявить, як член екологічної громадської організації, при реалізації проекту по очищенню ставка. Інтерактивні дії й участь шляхом самооблізації він виявить розробці й впровадженню інноваційного екологічного проекту.

Завдання центру місцевої активності полягає в тому, щоб члени місцевої громади повірили у свій потенціал і переконалися в тому, що їхня участь здатна змінити життя на краще. Наведемо приклад з досвіду роботи центру місцевої активності при Протопопівском будинку культури Кіровоградської області. Ось як розповідає про це директор: «Будинок культури у нашому селі є центром об'єднання населення, громади. Він демонструє результати нашої співпраці з громадою. Населення бачить, що разом ми можемо багато зробити. Наприклад, три роки тому у нас працював Український фонд соціальних інвестицій (УФСІ) і на базі нашого будинку культури, де я була головою ініціативної групи, було розроблено проєкт по проведенню водопроводу. Було дуже важко, але ми впоралися і реалізували свій перший проєкт, об'єднавши населення. Необхідні були внески від громади, підприємців та селищної ради, тому ми дуже старалися всіх залучити, згуртувати навколо цієї теми. Ми провели благодійний марафон, показали одну з форм роботи, як можна активізувати та залучити населення до вирішення своїх проблем. Тепер ми розробляємо нові форми проведення заходів й продовжуємо заохочувати громаду до співпраці. Запрошуємо для участі бюджетні організації – дитячі садочки, школи та соціальних працівників, активно працюємо над розвитком та становленням «зеленого туризму». Команда нашого будинку культури писала проєкт і отримала грант. Так ми створили на території нашого села туристичне комунальне господарство. Влітку провели «Марафон Дружби», який продемонстрував різноманітність та самобутність культурного життя національних меншин нашого краю. Також ми провели багато семінарів та майстер-класів для наших колег з інших районів, демонстрували свій досвід, ділилися здобутками. Сьогодні ми залучаємо молодь до національних свят. Запрошуємо молодих людей до співпраці з нами, щоб вони брали участь у всіх заходах. Вони дуже активно до цього ставляться і дуже задоволені. Також активно співпрацюємо з громадськими організаціями, вони нам дуже

допомагають у проведенні заходів за рахунок своїх коштів. Якщо раніше це робилося за рахунок будинку культури, то зараз ці витрати беруть на себе організації, які роблять свої внески. А ми використовували власні кошти на ремонт в фойє, придбання нових комп'ютерів і заміну газового котла. Розвиваємо тристороннє партнерство: влада – громада – бізнес. Бо самотужки дуже важко працювати, не буде цих трьох китів - не буде діла» [36; с. 5].

Процес участі будується на основі дружніх, довірливих відносин, коли між учасниками процесу є взаєморозуміння, відвертість, відкритість один одному, активна взаємодопомога, взаємний інтерес до справ і переживань іншого, щирість і безкорисливість почуттів.

Недовіра до кого або чого-небудь спонукає людину до дистанціювання від усього цього й прагнення розвивати й підтримувати тісні горизонтальні зв'язки із друзями, підтримувати дружнє коло.

Тип відносин за принципом дружнього кола властивий менталітету українського народу. Відповідальність, побудована на основі принципу «один за одного», взаємодопомога, що виявлялася в різних формах і життєвих періодах від народження до похорону, толоки, коли хазяїн одержував добровільну, безкоштовну допомогу від односільчан при виконанні нагальних і трудомістких робіт - все це є характерним типом самоорганізації населення і конкретним способом поєднання громадського й приватного життя.

Для розуміння сучасних проблем розвитку громади поняття про дружнє коло важливо з генетичної точки зору. Саме зі спільності дружнього кола починається формування громадських підструктур громади, у тому числі утворення громадських організацій. Так, Р. Максудов стверджує, що із дружнього кола створюються групи самопомоги, які забезпечують функцію соціального захисту, що не реалізується державою. Вихідним у діяльності таких груп часто є усвідомлення того, що залучати офіційні інстанції у коло тих

труднощів, які переживають люди в повсякденному житті, або практично неможливо, або просто шкідливо. З іншого боку, саме відсутність будь-яких «важелів» впливу на державну владу, була основним чинником, який визначив об'єднання людей в організацію (НДО) [10; с. 48].

Із дружнього кола починається й громада, адже неодмінною умовою її існування й розвитку є об'єднання зусиль людей для позитивної зміни себе й навколишнього світу. Учасники організації вступають між собою в певні міжособистісні відносини, які можна визначити як систему установок, орієнтацій, очікувань, стереотипів, диспозицій, через які люди сприймають і оцінюють один одного [35; с. 176]. Дуже важливо, щоб ці відносини були дружніми, доброзичливими й довірчими. Не можна не погодитися з думкою учасників Проекту розвитку громадянського суспільства: «Якщо замість поваги, любові, здатності пробачати, довіри та взаємопідтримки в громаді переважають підозріливість, злослів'я, боротьба за владу, брехня та відчуття образи, досягти позитивного результату практично неможливо» [13; с. 148].

Специфіка встановлення довірливих, заснованих на повазі й любові взаємин, полягає в тому, що сформувати їх можна тільки в спільній діяльності. З іншого боку, ефективна діяльність без них неможлива. І все-таки починати необхідно з підготовки й проведення цікавої для всіх справи. Таким заходом може бути організація дозвілля членів громади у формі проведення, наприклад, традиційних свят. Безумовно, що основна роль в організації таких заходів буде належати професіоналам - працівникам Будинків культури. Однак посильну участь у них будуть брати й пересічні громадяни.

Особливу актуальність для встановлення взаємодовіри й доброзичливих, дружніх відносин між членами громади є суспільна думка.

Суспільна думка - це судження, ідея, подання, що виражає ставлення певних соціальних груп до явищ або проблем соціального життя, які стосуються спільних інтересів. Суспільна думка виникає як продукт

усвідомлення назрілих соціальних проблем і проявляється в зіставленні, а іноді й зіткненні різних поглядів і позицій по обговорюваному питанню. Суспільна думка схвалює, підтримує, а іноді засуджує ті або інші дії, вчинки або лінії поведінки людей. Суб'єктом суспільної думки є члени громади. Суспільна думка може виникнути як стихійно, під впливом тих або інших життєвих обставин і ситуацій, так і формуватися під впливом соціально-економічних чинників, усіх засобів масового впливу (радіо, телебачення, преса), а також спеціальної інформаційної діяльності Центру місцевої активності.

Для залучення мешканців до участі у вирішенні місцевих соціальних проблем у Центру місцевої активності є достатньо можливостей. Акцент у діяльності Центру робиться на інформаційне забезпечення цієї участі, на поширення знань та умінь, які дозволили б громадянам самостійно вирішити свої колективні проблеми. Центр місцевої активності формує у жителів територіальної громади цінності участі в справах місцевого співтовариства, звички до участі в діяльності формальних організацій і добровільних груп. Відсутність подібних цінностей, навичок, досвіду пояснюється акріпленням в умовах низьких соціальних можливостей культурних стереотипів про виключеності «простих» людей із громадської діяльності. Відкриваючи для людей можливості участі в житті місцевого співтовариства Центр місцевої активності здатний сформувати у них звичку звертатися по допомогу в громадській організації, державні структури, органи місцевого самоврядування. Подібні звернення оптимізують діяльність цих структур, привчають їх у більшій мірі відгукуватися на реальні потреби людей, звертають їхню увагу на найбільш болючі точки соціального життя.

2.3. Анімація громадського життя

Поняття «анімація» має латинське походження (anima - вітер, повітря, душа; animatus - натхнення) і означає насагу, одухотворення, стимулювання життєвих сил, залучення до активності [11; с. 6].

Термін «анімація» вперше з'явився на початку ХХ ст. у Франції у зв'язку з введенням закону про створення різних неполітичних асоціацій (1901 рік). До цього року різні соціальні об'єднання людей (за інтересами, за способом заповнення дозвілля і т.і.) існували поза конкретною політичною дією, очевидною або прихованою. Після 1901 року ситуація різко змінилася: збільшився обсяг вільного часу населення за рахунок поступового скорочення робочого часу. Почали отримувати розвиток аматорські асоціації (об'єднання), що потребувало відповідного юридичного оформлення. У той час асоціація розглядалася в якості підозрілого посередника між індивідом і державою, що прагнув всіляко принизити владу останнього».

Спочатку виникає анімація як діяльність, спрямована на те, щоб провокувати і посилювати живий інтерес до культури, художньої творчості.

Сьогодні термін «анімація» використовується у вузькому і широкому значенні слова. Вузький сенс характеризує організацію дозвільної діяльності: «Анімація (сфера розваг) - організація дозвілля в готелях, на корпоративних заходах, дитячих святах; напрямок, що припускає особисту участь відпочиваючих у культурно-масових заходах» [49]. Анімація у вузькому сенсі слова розглядається як діяльність з розробки та поданням спеціальних програм проведення вільного часу. Анімаційні програми включають спортивні ігри та змагання, танцювальні вечори, карнавали, ігри, хоббі, заняття, що входять до сфери духовних інтересів і т.п. Отже, аніматор у вузькому значенні слова – спеціаліст, що займається розробкою індивідуальних і колективних програм проведення дозвілля, що орієнтує людину в розмаїтті видів дозвілля, організує

повноцінне дозвілля. Деякі дослідники проводять аналогію між сучасним аніматором в області дозвілля та «масовиком-витівником» радянських часів. В Україні та за кордоном в поняття культурного дозвілля вкладається різний сенс. У нашій країні традиційно дозвілля розглядається не лише як «чистий» відпочинок, а носить виховний і пізнавальний характер. Ця традиція зберігається і сьогодні, особливо при організації дитячого та юнацького дозвілля. Таким чином, одна з актуальних проблем, пов'язана з моральним оздоровленням суспільства і його майбутнім, - пошук оптимальних варіантів, а також визначення пріоритетів в організації і змісті дозвілля. Аніматор дозвільної діяльності повинен перш за все допомогти людині зорієнтуватися в різноманітті видів дозвілля, здійснити інтенсивний пошук «дозвільлевої справи» з урахуванням його особистісних потреб. У завдання такого аніматора входить уміння організувати культурний відпочинок, який є засобом не тільки позбавлення від втоми, але і нейтралізації негативних впливів повсякденного життя. При організації такого відпочинку необхідно продумати програму розваг, здатних відвернути людину від її повсякденних проблем. Відпочинок, що поєднується з розвагами, завжди буде активним, буде відрізнятися високим рівнем емоційності і тому буде давати психологічну розрядку. Важливо тільки правильно його планувати, наповнювати яскравими видовищними заходами, обмінами, поїздками, походами, змаганнями, жартами, іграми.

О.І Черниш проаналізувала діяльність традиційних культурно-дозвільлевих організацій Франції, що мають досвід анімаційної роботи. Сотні театрів і кінозалів, розгалужена мережа спортивних айданчиків, чудові парки – все це є доступним для кожного «середнього» городянина. Однак все більше і більше жителі міст країн Західної Європи воліють проводити своє дозвілля, вдаввшись до допомоги Асоціацій культурного розвитку (АДАК), які зародилися у 1990-х роках в Парижі. АДАК підпорядковується управлінню культури міської мерії. Основною метою діяльності асоціації є надання людям можливості вибрати

собі хобі до смаку, спробувати відкрити в самому собі якісь незвідані здібності. У 25 міста у Франції зараз працюють приблизно по 400 майстерень, що охоплюють у цілому 175 найрізноманітніших напрямків. Так, наприклад, у культурному центрі в Парижі, що об'єднав кілька майстерень, працюють секції ікебани і китайського живопису, тут також можна спробувати свої сили у заняттях музикою за допомогою комп'ютера. Є майстерні, які називаються ательє: палітурної і столярної справи, класичного танцю і скульптури, ритмічної гімнастики, тощо. Ці ательє виступають свого роду культурними центрами міських кварталів, місцем, де можуть зібратися ентузіасти, щиро захоплені тією чи іншою справою. Більшість людей, що постійно відвідує майстерні, живуть неподалік від них, є сусідами. Подібні центри допомагають пізнати одне одного, а іноді пізнати і самих себе, свої нерозкриті можливості і здібності. Не випадково дослівний переклад із французької офіційної назви цих центрів звучить приблизно так – «ательє культурного самовираження і добросусідства» [42].

Даний досвід важко переоцінити. Разом з тим не слід обмежувати сутність і специфіку анімації лише дозвілевою діяльністю, оскільки вельми важливою складовою цього процесу є світоглядний (смісловий) потенціал.

Включення до складу анімації світоглядного потенціалу наближає нас до розуміння анімації в широкому розумінні слова як соціокультурного явища. У цьому аспекті поняття «анімація» дозволяє, з одного боку, досить точно охарактеризувати цілі соціокультурної діяльності, виявити її консолідуючий (об'єднуючий) характер, а з іншого - позначити внутрішній аспект взаємовідносин суб'єктів соціокультурного процесу (особливі способи спілкування, діалогу, наповненого участю, почуттям, дією). У зв'язку з цим слід зазначити, що в сучасній науці застосування поняття «анімація» пов'язане здебільшого з іншим аспектом, тобто це поняття використовується в основному для характеристики відносин. У цьому плані типова думка

французької дослідниці проблематики соціокультурної анімації Анн-Марі Гурдон про те, що при згадуванні слова анімація мова йде не про поживлення тіла та неживої матерії, а про поживлення відносин між індивідами та соціальними групами. Схожу думку висловлює і М. Сімоно, визначаючи соціокультурну анімацію як галузь суспільного життя, учасники якого ставлять перед собою за мету певну зміну поведінки в міжособистісних і колективних відносинах шляхом прямих впливів на індивідів. Зрозуміло, що цей вплив здійснюється аніматором головним чином за допомогою різноманітних видів діяльності. Якщо говорити про функції аніматора, то потрібно сказати, що він виконує роль активатора або каталізатора локальних процесів розвитку місцевих спільнот. У його завдання входить надання послуг, спрямованих на надання допомоги місцевій громаді або якоїсь групи громадян у самостійному вирішенні їхніх проблем.

Актуальність практичного аспекту суспільної анімації обґрунтовується в інтерв'ю Л. Абрамова, яке він дав «Дзеркалу тижня»: «Ми дуже марнотратна нація, хоча й небагата. Наскільки сьогодні ефективна розгалужена мережа клубів і будинків культури, отримана нами від попередніх поколінь? За радянських часів вони виконували ідеологічну функцію. Тепер же, крім культурно-просвітницької роботи, вони можуть і повинні допомагати вирішувати реальні проблеми реальних громадян. Вони повинні стати інститутом, без якого громадяни не можуть жити. Тоді у них буде майбутнє. Люди не вірять, що настануть зміни на краще. Якщо ми будемо закликати до якихось загальних речей, наприклад - візьміться всі разом і зробіть своє життя кращим, - ми нічого не досягнемо. У нас не вистачить ресурсів, сил, щоб вирішити суспільні проблеми. А у людей залишиться психологічна травма від поразки. Але є підхід, випробуваний у світі: «Думай глобально, дій локально!» Можна ж організувати мешканців під'їзду, щоб його регулярно прибирати? Можна. Так само можна разом з батьками дітей, які відвідують якийсь

конкретний дитсадок, облаштувати там гарну ігрову кімнату. Це все приклади корисних громадських дій, які закріплюють позитивний досвід. Людині, яка брала в цьому участь, простіше відгукнутися і на більш значущі ініціативи, оскільки вона переконалася, що ефективна взаємодія можлива. Такими речами у нас займаються самородки, а потрібно, щоб займалися професіонали. У всьому світі їх називають аніматорами та навчають за спеціальними програмами. У Великобританії - це чи не університетська спеціальність, широко розгорнуто таке навчання і в Польщі» [30].

На сучасному етапі розвитку суспільства актуалізується завдання створення спеціальних анімаційних інформаційно-методичних центрів не тільки з організації діяльного дозвілля, а й з розвитку територіальної громади. Таким центром може стати будинок культури, що сприяє вирішенню життєво важливих для людини проблем морально-етичного, соціального і матеріального характеру.

Про доцільність створення таких об'єднань свідчать результати дослідження Л. В. Тарасова [39], який узагальнив основні напрямки, діяльність і методи роботи Європейської асоціації аніматорів (ENOA), що об'єднує аніматорів багатьох європейських країн. Мета ENOA полягає в тому, щоб показати, що в кожного є можливість щось робити для поліпшення свого життя; повернути людям бажання працювати для себе і суспільства; задіяти потенціал конкретних учасників проекту і місцевих організацій; закріпити зв'язки конкретних людей з місцевими організаціями для здійснення спільних проектів надалі; використовувати навички конкретного індивіда для того, щоб забезпечити його участь у тій сфері діяльності, що могла б забезпечити його подальший розвиток у плані самоорганізації [39; с. 60].

В.З. Дуліков [16] описує один із проектів ENOA у таборах біженців Боснії і Герцеговини. Ініціатори проекту констатують, що гуманітарна допомога біженцям найчастіше концентрується навколо задоволення основних потреб

людини у їжі, житлі і безпеці. Але проблеми біженців мають і психологічний характер. Сотні людей, позбавлених житла, проводять багато часу в таборах. У них народжуються діти, які взагалі не мають уявлення про цивілізоване життя. У результаті цього люди стають пасивними, сприймають себе викинутими із соціального, культурного і політичного життя, як у таборі, так і за його межами. Почуття безпорадності, розпачу, безсилля – звичайні явища серед них. Люди вважають, що не можуть ні на що впливати в суспільстві і не можуть змінити своє власне життя. Методика проекту передбачає втручання аніматорів у повсякденне життя біженців на рівних з ними умовах. Головним завданням є активізація здібностей біженців для того, щоб зробити їх самодостатніми і здатними до самореалізації. Аніматори стверджують, що крім „основних” потреб біженці мають соціальні потреби. Одна з них – потреба в активному суспільному, культурному і політичному житті. Аналіз методики соціокультурної анімації в таборах Боснії і Герцеговини показує, що її культурно-дозвіллева частина є тільки початковим етапом роботи, що дозволяє створити довірливі стосунки для подальшої роботи. Перший крок – встановлення дружньої атмосфери з населенням табору. Щоб привернути увагу і підняти інтерес до того що відбувається, використовуються техніки вуличної анімації: театралізовані вистави, ігри. Вони допомагають знайти контакт як з молодим, так і з дорослим населенням. Ці контакти служать твердим фундаментом для формування подальших робочих відносин. Вулична анімація – перший крок до розпізнання того, чого хочуть молоді люди, які навички вони мають. Але у визначений момент, пишуть автори проекту, використання цієї техніки треба припинити, інакше анімація ризикує стати розвагою [16; с. 63].

За початковим етапом іде сходинка, що має на меті виявити навички людей. Якщо конкретних навичок аніматори не змогли знайти, то за допомогою „нерегламентованого мозкового штурму” виявляються приховані здібності,

такі, як артистизм, рукоділля, кулінарія тощо. Головні питання, на які людина повинна відповісти, наступні: „Що я вмію?”; „Як я можу це використовувати?”; „Як я можу влитися в роботу табору?”. Виявлені навички використовувалися надалі у процесі анімації, так вулична анімація переростає в соціокультурну. На основі виявлених навичок формуються майстерні, починається розвиток соціальних зв'язків. На цьому етапі головним завданням є допомога в реалізації конкретних ідей. Ключове питання звучить так: „Що найбільш цінне для біженців у їх соціокультурній реабілітації?” Прикладом роботи на даному етапі може бути робота в „конструкторській майстерні”. Метою відкриття даної майстерні було залучення чоловіків (дорослих і підлітків) до поліпшення власних умов життя, стимулювання чоловіків до праці. Завдання аніматора тут зводилося до того, щоб заохочувати ініціативу, прийняття людьми відповідальності на себе і стимулювати активну участь у житті табору. У цьому процесі центр уваги поступово переміщується на ті види діяльності, що далі можуть бути продовжені без участі аніматорів [16; с. 65].

Таким чином, робота з біженцями свідчить про те що анімація може застосовуватися не лише з метою культурно-дозвіллевої діяльності, проведення вільного часу, а й сприяння психологічній реабілітації, виходу особистості з кризової ситуації, сприяння саморозкриттю і самореалізації людини.

Теоретичне обґрунтування широкого сенсу поняття анімація пов'язане з організацією всіх компонентів соціокультурного середовища спільноти. Узагальнюючи теоретичні ідеї анімації та досвід організації соціально-культурної діяльності в низці зарубіжних країн, один з провідних вітчизняних фахівців у галузі культурно-дозвільної діяльності Є. Б. Мамбеков [25] стверджує, що анімацію не можна просто віднести до однієї з багатьох професійних галузей людської діяльності. Аніматорів виявляють не лише у

сфері культури і мистецтва, але також у світі комерції, праці, охорони здоров'я, юстиції та ін. Є.Б. Мамбеков пише, що соціокультурна анімація стосується всього ансамблю повсякденного життя індивіда - праці, громадянської та політичної активності, стосунків з оточуючими, їх культури. Не можна розцінювати соціокультурну анімацію як просту техніку організації дозвілля. Дослідник визначає соціокультурну анімацію як частину культурної та виховної системи суспільства, яка може бути представлена у вигляді особливої моделі організації соціокультурної діяльності:

- як сукупність елементів (установи, державні органи, організації, добровільні асоціації, аніматори, аудиторія), що знаходяться в постійних відносинах;
- як сукупність занять, видів діяльності і відносин, які відповідають інтересу, що проявляється особистістю в її культурному житті і особливо в її вільний час;
- як своєрідна соціально-педагогічна система, в якій провідну роль відіграють аніматори, професійні або добровільні, що володіють спеціальною підготовкою та використовують, як правило, методи активної педагогіки.

Таке розгорнуте визначення в цілому справедливо відображає специфіку і навіть структуру анімаційної діяльності в місцевій громаді. По-перше, тут підкреслюється єдність трьох рівнів анімації: організаційного, діяльнісного та технологічного.

Організаційний рівень відповідає на питання: хто ініціює і хто бере участь у даному процесі. Це можуть бути різні структурні елементи соціокультурного середовища: загальноосвітня школа, клуб, спортивна школа, державні органи опіки, недержавні громадські організації, ініціативні групи та прості громадяни. Головне полягає в тому, що ці компоненти знаходяться у взаємозв'язку і мають стійкі відносини. Наприклад, літні люди, пенсіонери в громаді є однією із слабо захищених соціальних груп. Проте люди старшого віку мають життєвий досвід і здатні принести користь суспільству. Не можна

допускати, щоб пенсіонери замикалися в собі й своїх проблемах. Активна взаємодія з оточуючими, розширення соціокультурних контактів - головна умова гідного життя. Соціально-культурна робота з літніми людьми спрямована на оптимізацію життя літньої людини в суспільстві і реалізується за допомогою ряду програм. У розробці та реалізації культурно-дозвілевої програми пріоритет належить працівникам будинку культури; оздоровчо-консультативну проводить персонал медичної установи, інструктор з лікувальної фізкультури, психолог; в просвітницько-освітніх програмах беруть участь фахівці місцевої громади: вчителі, клубні працівники, бібліотекарі, зоотехніки і т.п. При цьому ініціатором, координатором та менеджером реалізації цих програм може бути громадська організація, яка встановлює партнерські відносини з установами соціального захисту населення, школою, бібліотекою, клубом, органами місцевого самоврядування, бізнесом.

Діяльнісний рівень показує з якою метою і що роблять аніматори. До змісту аніматорської діяльності входить усе те, що відповідає інтересам і потребам громадян з вирішення соціальних проблем місцевої громади. Це можуть бути проблеми:

- соціальної незахищеності найвразливіших категорій громадян (ветерани, інваліди, самотні матері, безпритульні діти, особи без певного місця проживання та ін.);
- поширення ВІЛ-інфекції, СНІДу, алкоголізму, наркоманії;
- скорочення тривалості життя в результаті екологічних катастроф, відсутності ефективної системи охорони здоров'я населення, профілактики захворювань, пропаганди здорового способу життя;
- відсутність стабільних ресурсів для відродження та розвитку національної культури, духовності, охорони та утримання об'єктів культури, пам'яток історії та архітектури;
- низький рівень самоорганізації громадян за місцем проживання;

- ріст безробіття та ін.

Рішення кожної з цих проблем вимагає включення громадян у різноманітні види діяльності.

Методичний та технологічний аспект представлений способами взаємодії аніматора з аудиторією. Аніматор використовує інтерактивні технології, які засновані на психології людських взаємин і взаємодій. У діяльності аніматора центральне місце займає група взаємодіючих людей, які, обговорюючи актуальні проблеми громади, сперечаються і погоджуються між собою, стимулюють і активізують один одного. До методів такої взаємодії можна віднести: евристичну бесіду, дискусію, круглий стіл, мозковий штурм, ділову і рольову гру, конкурси проектів з їх обговоренням. Ефективним методом навчання в громаді є тренінг з метою формування компетентності, активності та спрямованості особистості у спілкуванні. Тренінг перетворює групу учасників у наочну модель практичних ситуацій і соціокультурних процесів, що відбуваються в громаді та спонукає учасників до пошуку оптимальних рішень місцевих проблем.

Дуже часто аніматор звертається до технології фасилітації. Цю методику часто використовують, коли необхідно надати членам громади допомогу «в процесі розуміння напруження та незадоволення, які вони відчують, у такий спосіб, щоб спонукати їх до започаткування позитивних дій» [13; с. 98].

Автори посібника з розвитку громади підкреслюють величезну роль у цьому процесі особи, що «сприяє цьому процесові, котра бере на себе обов'язки проаналізувати, узагальнити та направити в конструктивне русло ідеї, що виникли у людей в умовах напруги та протиріч» [13; с. 114-115]. Цю особистість вони називають фасилітатором. Фасилітатор – «це особа, яка допомагає громаді зробити процес розвитку більш продуктивним, надає технічну підтримку, має ті навички, яких бракує громаді, а також особистий досвід та щире бажання допомагати» [13; с. 278]. Автори ототожнюють фасилітатора з фахівцем у

питаннях розвитку громади. При професійній підготовці аніматорів особлива увага приділяється формуванню в них фасилітативних навичок. За основу цієї роботи можна взяти методичні матеріали для проведення тренінгів з розвитку навичок фасилітації, розроблені під керівництвом доктора психологічних наук П.В.Лушина [23]. До фасилітативних навичок автори відносять:

- створення атмосфери абсолютного прийняття;
- активне слухання;
- керування групою динамікою.

Розглянемо ці навички.

Створення атмосфери абсолютного прийняття здійснюється за рахунок того, що фасилітатор уважно вислуховує відповіді членів групи, намагається зрозуміти зміст і емоційну забарвленість кожного висловлювання, проявляє відкритість, щирість, доброзичливість. Таке тло спілкування знімає негативні переживання й установки учасників групи (страх, тривога, низька самооцінка). Комфорт, створений атмосферою абсолютного прийняття, спонукає тих, яких навчають, до вирішення проблеми, що виникла, в проблемному інтелектуальному середовищі, створеному фасилітатором.

Активне слухання - це вміння, що проявляється в адекватному відбитті сприйнятої інформації. Для того, щоб в учасників групи з'явилося бажання ділитися своїми думками, почуттями, переживаннями, кожний, а тим більше фасилітатор, повинен уміти слухати. Слухання - це не тільки мовчання, а більш складний процес, у ході якого між людьми встановлюється взаєморозуміння. У будь-якому висловлюванні є два рівні: інформаційний і емоційний. При активному слуханні звертається увага не тільки на змістовний аспект повідомлення, але й на почуття мовця. Відбиваючи почуття мовця, фасилітатор показує, що він розуміє емоційний стан співрозмовників. Прийомів активного слухання досить багато (спонукання, парафраз, пояснення, відображення,

Центр місцевої активності на базі будинку культури: методологія та технологія розвитку територіальної громади схвалення та ін.), і вони детально описані в літературі з психології спілкування.

Керування групою динамікою опирається на знання етапів розвитку групи. У цьому процесі автори методичного посібника «Учимося фасилітувати» виділяють кілька стадій:

- директивність;
- конфронтація;
- фасилітація;
- співробітництво;
- розширення можливостей;
- завершення (байдужість).

Автори відзначають, що дана динаміка не завжди зберігається. Залежно від рівня розвитку групи деякі етапи можуть випадати з динамічного процесу. Швидкість проходження стадій залежно від попереднього досвіду й навичок критичного, толерантного, творчого мислення так само може бути різною. Наведемо інтерпретацію, що дають автори цим стадіям.

Директивність. Позиція фасилітатора на цій початковій стадії досить тверда, тому що керування групою носить директивний характер. До складу групи входять громадяни з різними мотиваційними установками. Одні, наприклад, ідуть тому, що їм хтось порадив це зробити, інших спонукає до суспільної діяльності проста цікавість, треті бажають одержати конкретні відповіді на хвилюючі їх питання. Фасилітатор опирається на цей рівень мотивації для того, щоб об'єднати членів групи в єдиний значеннєвий простір на рівні розуміння проблеми. Директивність виражається в тому, що фасилітатор спонукає членів групи ознайомитися із заздалегідь підготовленою для них проблемною ситуацією, підключає до процесу пошуку більш істотні мотиваційні процеси, у порівнянні з тими, які були в учасників на початковому етапі.

Уже на цьому етапі вводяться елементи недирективної роботи (розподіляється відповідальність за керування, встановлюються правила дискусії, критерії взаємної й групової оцінки). Учасники вчаться на практиці використовувати встановлені правила роботи в групі. Важливо так само і те, що доброзичливі відносини задаються не тільки прийнятими правилами, але і позицією фасилітатора щодо абсолютного прийняття позицій учасників, що дозволяє активізувати більш глибокі значеннєві рівні взаємодії з учасниками. Крім цього на цьому етапі фасилітатор повинен «спровокувати» більш активну участь членів групи шляхом введення такої ситуації, що, з одного боку спонукає членів групи до дискусії, а з іншого - не порушує паростки довіри й абсолютного прийняття в групі.

Конфронтація. Для того, щоб члени групи взяли на себе відповідальність за ті процеси, які в ній відбуваються, фасилітатор ніби «розхитує» беззаперечність свого авторитету, тобто він ніби спонукає членів групи до конфронтації у свою адресу. На цьому етапі фасилітатор виступає у двох позиціях. З одного боку, він змушений відстоювати власну позицію, з іншого боку - він повинен бути надзвичайно уважним до позицій учасників. Знаходження оптимального сполучення цих протилежних позицій необхідно для підтримки переживання комфорту від перебування в групі.

На цьому етапі можлива поява групових лідерів, чії позиції підтримують інші учасники. Це приводить до утворення підгруп, що дотримуються конфліктуючих позицій.

Фасилітація. На цій стадії відбувається спільне вирішення назрілих конфліктів. Фасилітатор займає позицію об'єднуючого початку. Використовуючи техніки активного слухання, перефразовуючи висловлювання, відображаючи прихований зміст, він прагне сам осмислити конфліктуючі позиції, а також зробити їх зрозумілими й доступними для

обговорення в групі. Осмислення інших позицій викликає в учасників почуття єдності думок і дій. У такий спосіб формується обстановка, що поєднує всіх.

Співробітництво. На цій стадії фасилітатор ніби звільняється від вантажу «зайвої» відповідальності за груповий процес і завдяки цьому займає стосовно учасників рівноправну позицію. Учасники, визначивши свою позицію, і зрозумівши, а також прийнявши позицію інших, переживають почуття емоційного зв'язку, згуртованості. Іноді, в результаті групової роботи на цьому етапі у деякого виникає інсайт.

Розширення можливостей. Усвідомлюючи, що груповий процес наближається до завершення, фасилітатор відмовляється від керування групою. Учасники починають експериментувати з розширенням меж змістовного простору групи. Все частіше виникають теми, що не стосуються змісту дискусії. Згуртованість відчувається групою тільки на емоційному рівні.

Завершення (байдужість). На цій стадії можлива поява нової конфронтації. Фасилітатор змінює свою позицію у бік директивності, група переходить на новий виток розвитку. На цій стадії проявляється байдужість, що свідчить про паростки нового росту: учасники можуть створювати нові групи, об'єднуючись із іншими людьми, але вже в іншому місці на новому рівні.

Отже, величезна роль у розвитку громади належить аніматору - людині, що має професійну підготовку по наданню допомоги членам громади в збільшенні їхнього творчого потенціалу для самостійного вирішення проблем.

Для підготовки кваліфікованих фахівців у галузі анімації необхідно використовувати вже накопичений досвід та нові досягнення.

2.4. Інформування як вплив на громадськість та органи влади

Важливим компонентом інформаційної діяльності Центру місцевої активності є інформування, яке потрібно розглядати як вплив на органи місцевого самоврядування і громадськість.

В результаті соціалізації кожна людина має свою програму інтерпретації інформації, що надходить. Сприймаючи інформацію, вона співвідносить отримані відомості з наявним у неї досвідом, вносить до нього корективи, апробує модифіковані знання у власному житті. Таким чином, в результаті інформаційного впливу кожен блок соціальних уявлень індивіда піддається видозмінам.

Під інформаційним впливом звичайно розуміють певну технологію впливу на процес інтерпретації дійсності суб'єктом за допомогою інформації. При цьому розглядається спрямований на суб'єкта системний вплив, що допускає варіативність його поведінки в результаті комунікацій. Інформаційний вплив може бути направлений на окремого індивіда, певну групу або суспільство в цілому.

Вплив на індивідуального суб'єкта починається із «зустрічі» інформаційного повідомлення з його споживачем. Вплив інформаційного повідомлення багато в чому обумовлений новизною, формою подачі, стилем викладу, тобто особливостями самого повідомлення. Разом з тим, безпосередньо інформаційний вплив окремого повідомлення завжди опосередкований міжособистісним обговоренням в значущих для індивіда групах і співвіднесенням сенсу цього повідомлення з домінуючими в суспільній свідомості цінностями. Індивідуальне розуміння сенсу окремого

повідомлення може бути «відкориговане» «лідерами думок» і загальною атмосферою, що панує в масовій свідомості [21; с. 7].

Інформаційний вплив Центру місцевої активності - це поширення у місцевій громаді створеного ним інформаційного продукту, в якості якого виступають інформаційні повідомлення різних типів, які представлені у вигляді текстів і усних повідомлень.

Старший науковий співробітник Інституту соціальної та політичної психології АПН України Плющ О.М. виділяє наступні типи письмової інформації, що функціонують у суспільстві: текст, метатекст, гіпертекст.

Текст являє собою окреме інформаційне повідомлення, яке моделює фрагмент дійсності в заданому (тобто обмеженому) просторі та часовому проміжку. Його безпосередній вплив обумовлений контентом повідомлення та опосередкований місцем і роллю повідомлення в структурі інформаційного потоку і простору в цілому.

Метатекст розглядається як сукупність інформаційних повідомлень, своєрідний інформаційний потік у просторі та часі, в якому домінує позиція однієї групи людей і відповідно до цього відстоюються її інтереси.

Під гіпертекстом автор розуміє сукупність всіх текстів, доступних суб'єкту, тобто це самобутній інформаційний простір суб'єкта в рамках його життєдіяльності. Якщо в якості суб'єкта ми матимемо на увазі все суспільство, то його гіпертекст являє собою інформаційний простір даного суспільства, в якому відображаються інтереси різних груп людей у відповідності з існуючою соціальною структурою і наявними у цих груп ресурсами [32; с. 77-86].

З психологічної точки зору інформаційний вплив розглядається як процес та результат зміни поведінки інших людей, їх намірів, установок, уявлень, оцінок і т.п. в процесі інформаційної взаємодії з ними. Інформаційний вплив завжди є цілеспрямованою дією, тому його основний механізм - переконання, при якому суб'єкт впливу ставить перед собою завдання досягти певного

результату від об'єкту. Переконавання, як засіб впливу, спирається на систему аргументів, доказів і спонукає до включення нових відомостей в систему поглядів і переконань, до певної трансформації світогляду і зміни мотиваційної основи поведінки. При цьому людина може зробити висновок як самостійно, так і слідуючи за переконливою інформацією, але в будь-якому випадку висновок не сприймається у готовому вигляді.

Загальні закономірності функціонування переконання як методу вербального впливу потрібно мати на увазі при розробці стратегії інформування. У цьому процесі акцент робиться на ознайомленні громади із проблемою, що потребує вирішення, переконання чиновників і громадян в актуальності й значимості цієї проблеми, у необхідності проведення відповідних змін, які іноді виявляються можливими завдяки ухваленому рішенню в органах місцевого самоврядування.

У будь-якій формі інформування повинно виходити з певних мотивів і орієнтуватися на конкретні цілі. При цьому необхідно взяти до уваги, що об'єкт впливу вибірково відноситься до змісту інформації. Причина полягає в тому, що на шляху інформаційного впливу постає психологічний захист, тобто своєрідний фільтр, що відокремлює бажаний вплив від небажаного, корисний від шкідливого, відповідний потребам, ціннісним орієнтаціям громадян, а також тих людей, що приймають рішення, від тих, що їм суперечать. Свідомість людей більш відкрита до висновків, що лежать у прийнятному для них діапазоні. Тому логічно припустити, що чим більше розбіжності між поглядами, ідеалами, установками об'єкту впливу із змістом інформаційного повідомлення, тим менше шансів у зміні вихідної позиції того, на кого ми намагаємося зробити вплив. Це правило стосується також джерела комунікативного впливу. Авторитетність джерела, довіра до нього значно підвищує цінність інформації для людини й істотно впливає на зміну її первісної позиції. Державний чиновник легше змінить свою думку, якщо

довідається, що вона суперечить думці авторитетних для нього людей. У зв'язку з цим необхідно, по-перше, використовувати переконливі аргументи, по-друге, спиратися на значимі для реципієнта джерела.

Особливу роль інформаційний вплив відіграє в лобюванні інтересів громадян в органах місцевого самоврядування. Для ефективного інформаційного впливу в лобістській компанії, що проводить Центр місцевої активності, необхідно перш за все мати різносторонню інформацію про людей, що приймають рішення. Це дозволить здійснювати диференційований підхід до організації інформаційного впливу.

Диференціація інформування здійснюється за рахунок чіткого виділення однорідних груп впливу за ознакою їхніх можливостей у плані ухвалення необхідного рішення, а також із врахуванням відношення до особи, що просовує інтерес. У зв'язку з цим в техніці лобювання можна виокремити декілька груп:

- група людей (або окремий її представник), що має владні повноваження для ухвалення необхідного рішення, однак, при цьому в силу різних причин займає відкриту позицію протистояння;
- група людей (або окремий її представник), що має владні повноваження для ухвалення необхідного рішення, однак, через погану поінформованість нейтрально ставиться до необхідності втілення відповідних змін у життя;
- група людей (або окремий її представник), що маючи владні повноваження, відкрито підтримують групу суспільного інтересу;
- люди, які не приймають владні рішення, однак, їхня підтримка в процесі його прийняття виявляється надзвичайно важливою, тому, що їхня позиція як членів комітетів, аналітичних груп є значимою для особи, що приймає рішення;

- люди, які не приймають владні рішення й не є представниками влади, однак, при цьому мають тісні зв'язки в органах влади й здатні вплинути на владний об'єкт, спонукаючи його до ухвалення необхідного рішення [1].

Інформаційний вплив буде різним залежно від того, до якої групи належить об'єкт впливу. Тому важливо проаналізувати інформацію про ту групу, на яку необхідно зробити вплив. За основу аналізу зібраної інформації можна взяти наступні показники:

- рівень обізнаності об'єкту впливу про громадські організації або ініціативні групи, що промовують інтерес;
- рівень обізнаності об'єкту впливу про сутність проблеми, яка потребує відповідного рішення органу місцевого самоврядування;
- рівень погодження об'єкту впливу з необхідністю прийняття відповідного рішення;
- рівень взаємодовіри між суб'єктом та об'єктом впливу.

У зв'язку з тим, що в лобістській кампанії пріоритет віддається інформаційному впливу, основну увагу варто приділяти складанню мета тексту, тобто сукупності блоків інформації, які передаються цільовій групі для того, щоб активізувати й прискорити ухвалення необхідного рішення. Цю інформацію називають ключовими повідомленнями.

Ключове повідомлення - це чітке, орієнтоване на цінності аудиторії твердження, яке викликає загальний резонанс і позитивну реакцію до діяльності організації, а також закликає до дії.

Ключове повідомлення має містити:

- пряме звернення до аудиторії;
- дії або зміни в поведінці слухачів, які ми очікуємо досягти;
- результат, який люди отримують як наслідок цих дій.

Наприклад, ключове повідомлення Школи з підготовки до пологів Марії Земцова та її колег виглядало наступним чином: «Оскільки всі ті, що тут зібралися - майбутні батьки свого першої, другої, а, можливо, і третьої дитини, я впевнена, що, як і ми, ви ставили собі питання - чому одні жінки згадують про пологи з посмішкою на вустах, а інші - як кошмарний сон? Я вірю, що в результаті мого виступу, ви захочете скористатися нашими знаннями, і візьмете участь в наших щотижневих заняттях, присвячених природним методам знеболання, дихання, релаксації при переймах».

Як бачимо, дане ключове повідомлення відповідає на наступні питання:

- Хто? (Майбутні батьки).
- Що? (Приймуть участь у тренінгу).
- Навіщо? (Щоб одержати радість від пологів, а не згадувати про них, як про кошмарний сон).
- Коли? (Кожного тижня).

Ключові повідомлення в лобістській кампанії доводять до громадськості, владних структур, засобів масової інформації. Послідовність передачі, зміст, адресність ключових повідомлень залежать від етапу просування суспільного інтересу, завдань, які вирішуються, а також від наявної інформації з даного питання (факти, аргументи, докази).

На початкових етапах лобістської кампанії доречно заручитися підтримкою громадян місцевої громади і визначити тих, хто може виступити в ролі союзників. Саме суспільний резонанс у відповідь на виклад проблеми, підтримка з боку місцевого соціуму надає значимість і легітимність лобістській кампанії. У зв'язку з цим ключові повідомлення повинні стати невід'ємним елементом PR-технологій.

Прицільно обрана система ключових повідомлень є також важливим інструментом впливу на чиновників. Як відомо, влада рідко зважається на зміни і йде на них тільки в тих випадках, коли відчуває сильний суспільний

тиск або усвідомлює, що зміни узгоджуються з її власними інтересами. Ключове повідомлення, адресоване владній структурі, показує, яких саме змін очікує від них громадськість.

Ключове повідомлення – це особлива комунікативна дія, у якій реалізується управлінська, інформативна й фактична (пов'язана із встановленням контактів) функції.

По співвідношенню цих функцій умовно розрізняють повідомлення:

- спонукальні (переконання, навіювання, наказ, прохання);
- інформативні (передача відомостей);
- експресивні (що викликають емоційне переживання);
- фактичні (встановлення і підтримка контакту).

У ключовому повідомленні на перший план виставляється спонукальна функція. Наказ і прохання як способи стимуляції майже не використовуються. Основну увагу варто приділяти переконанню, хоча в лобюванні інтересів іноді використовують і сугестивний вплив на об'єкт. У цьому випадку важливо враховувати розбіжність між навіюванням і переконанням. Навіювання – це процес впливу на психічну сферу людини, пов'язаний зі зниженням критичності при сприйнятті інформації й реалізації змісту, що навіюється. Інформація, засвоєна в результаті навіювання не піддається осмисленню, являючи собою сукупність «викликаних установок». На відмінну від цього, переконання являє собою спосіб впливу, що містить в собі систему доводів, аргументів, що підтверджують висунуту у повідомленні тезу, вона заснована на осмисленому сприйнятті людиною будь-яких відомостей або ідей, на їхньому аналізі та оцінці. Навіювання відбувається практично миттєво. Переконання вимагає більших витрат часу й використання різноманітних відомостей, воно не сприймається в готовому вигляді. Власне кажучи, в обох випадках мова йде про два способи переконання, які Майерс назвав прямим і непрямим. «Іноді,- пише він,- переконання здійснюється за рахунок того, що

аудиторія зосереджує увагу на аргументах й занурюється у відповідні міркування. Такий системний або «прямий» спосіб переконання має місце, КОЛИ ЛЮДИ ВІД ПРИРОДИ СХІЛЬНІ АНАЛІЗУВАТИ те, що відбувається або зацікавлені пропонованою темою. Якщо ж тема не викликає стійкої уваги аудиторії, переконання може здійснюватися за допомогою більш безпосереднього «непрямого» способу, коли люди використовують випадкові ознаки для поспішних висновків. Переконання, здійснюване прямим способом, є більш аналітичним і менш поверховим, крім того воно більш стійке й з більшою ймовірністю здатне вплинути на поведінку» [24; с. 314-315].

Таблиця 2. Види спонукань до дії та їх характеристика.

Спонукання до дії	Аудиторія	Процес	Сила переконання
Пряме	Схильна до аналізу й мотивована	Докладено значних зусиль: обміркування, згода або контраргументація	Вагомі аргументи викликають довгострокове погодження
Непряме	Несхильна до аналізу або незацікавлена	Не докладено майже ніяких зусиль: непрямі натяки й обіцянки, пояснення «на пальцях»	Натяки й обіцянки часто викликають короткочасну симпатію й схвалення

Що стосується інформативної функції повідомлення, то Центр місцевої активності ніколи не використовує неправдивих повідомлень, а завжди спирається на реальні факти.

Повідомлення повинно викликати відповідні емоції у формі особливого переживання, а для цього воно має бути експресивним, виразним, здатним відбити емоційний стан об'єкту інформаційного впливу.

Як відзначає В.Азаров, «...затерті символи й фрази на людей не впливають. Вони запам'ятовують і реагують на яскраві, драматичні образи. Політичні й громадські ініціативи сприймаються суб'єктами суспільного життя настільки, наскільки драматично вони подані. Іншими словами, це повинна бути вражаюча сага, що несе в собі інтригу, яка створює й підігриває інтерес до проблеми» [1; с. 133]. Разом з тим існують певні правила побудови ключового повідомлення. Перерахуємо деякі з них:

- найбільш переконливий аргумент необхідно розташувати на початку повідомлення;
- кількість змістовних блоків інформації не повинно перевищувати дев'яти;
- кожний абзац ключового повідомлення може містити в собі не більше чотирьох – п'яти фраз;
- побудова речень повинна відрізнятися стислістю й лаконічністю;
- важливо уникати наукоподібних штампів;
- якомога рідше треба вживати прислівники;
- у повідомленні необхідно використати п'ять переконливих і безсумнівних фактів;
- по можливості необхідно використати діалоговий режим повідомлення («так само, як і ви, ми вважаємо, що...»).

Важливим джерелом впливу на владу та громадськість являються засоби масової комунікації:

По-перше, завдяки публікаціям у ЗМІ налагоджуються та укріплюються зв'язки з членами всієї територіальної громади, що дозволяє формувати громадську думку, об'єднувати усіх, хто зацікавлений у вирішенні певної соціальної проблеми.

По-друге, підвищується рейтинг популярності організації, що вирішує ту чи іншу проблему. Починання центру місцевої активності здобувають масову підтримку.

По-третє, центр місцевої активності завдяки гласності, може знайти союзників серед спонсорів, представників бізнесу, органів місцевого самоврядування, а також серед людей найрізноманітніших професій та віку.

Відправним пунктом в налагодженні зв'язків із громадськістю є створення бази даних ЗМІ і осіб, через яких можна налагодити комунікацію. У базу даних заносяться відомості про всі засоби масової інформації, до яких можна звернутися з пропозицією інформувати громадськість про хід виконання соціальних проєктів та програм. Це можуть бути не тільки місцеві, але й обласні ЗМІ. У складені списки ЗМІ необхідно включити ім'я репортера, контактну адресу, контактний номер телефону, факс, а також адресу електронної пошти. Всі засоби масової інформації необхідно класифікувати за такими ознаками: радіо, телебачення, щоденні газети, тижневики, журнали, електронні засоби масової інформації, авторські стовпчики і т.д.

У впливі Центру місцевої активності на громадськість використовуються традиційні форми зв'язку із засобами масової інформації: прес-реліз, листи в газету, інтерв'ю, прес-конференції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Азаров В.* Взросление нации. – Одесса: Виктория, 2001. – с. 67
2. *Азарова Т.В., Абрамов Л.К.* Ресурсный центр для НГО как катализатор процесса межсекторного партнерства. - Кировоград: ЦПТИ, 1999. – 52с.
3. *Азарова Т.В. Абрамов Л.К.* Методика надання консультативних послуг регіональним НДО. – Кіровоград: ЦПТИ, 2000. - 198 с.
4. *Азарова Т.В., Абрамов Л.К.* Технологія інформаційно-методичної мережі для громадського сектору на регіональному рівні. – Кіровоград: ЦПТИ, 2004, Ч. 1. -68 с.
5. *Азарова Т.В., Абрамов Л.К.* Інформаційне забезпечення процесу рішення соціальних проблем на місцевому рівні. – Кіровоград: ІСКМ, 2003. -116с.
6. *Азарова Т.В., Абрамов Л.К.* Соціальні технології. – Кіровоград: 2004. Ч. 2. – 108с.
7. *Бова А.* Соціальний капітал і організована злочинність // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика), 2003, №8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу://http://mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/8text/g8_04.htm
8. *Бурдые П.* Социология социального пространства / Пер. с фр.; общ. ред. и послесл. Н. А. Шматко. — Москва: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2005. В 2-х т.
9. *Бурдые П.* Формы капитала // Экономическая социология. Том 3, №5, 2002

10. *Варда Я., Колосовскі В.* Остров надій. Розробка стратегій локального розвитку. – Івано-Франківск: Нова Зоря, 2003.
11. *Гаранин Н.И., Булыгина И.И.* Менеджмент туристской и гостиничной анимации. – М.: 2004. – 128 с.
12. *Григорьев Д.В.* Внеурочная деятельность школьников: методический конструктор: пособие для учителя. –М.: Просвещение, 2010. – С. 223.
13. *Громади в Україні: на шляху відродження /* Відповідальний за випуск К.Гуріненко. –К.: Ай-Би, 2002. – 279 с.
14. *Гурьянова М.П.* Сельская школа и социальная педагогика : пособие для педагогов.. – Мн. : Амалфея, 2000. – 448 с
15. *Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад.* –Кіровоград: ІСКМ. 2010. – 64 с.
16. *Дуликов В.З.* Социально-культурная деяльность за границей: Учеб. пособ. – М.: МГУКИ, 2003. – 116 с.
17. *Инглхарт Р.* Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества // Полис. 1997, №4.
18. *Колодій А.* Сутність громадянського суспільства і механізми його впливу на політику// Доповідь на заключній регіональній конференції проекту «Чемпіони громадянського суспільства».- Львів: 8 лютого 2003
19. *Коулман Дж.* Капитал социальный и человеческий // Общественные науки и современность №3, 2001
20. *Ю.Кулоткин Ю., Тарасов С.* Социокультурная среда. – Спб.: Питерс, 2004. – 387 с.
21. *Лазерфельд П., Мертон Р.* Наркотицирующая дисфункция средств массовой коммуникации // Средства массовой коммуникации и социальные проблемы. — Казань, 2000

22. *Лазоренко О.В., Лазоренко О.О.* Теорія політології. –Київ: Вища школа, 1996, - 179 с.
23. *Лушин П.В., Ржевская З.А.* и др.. Учимся фасилитировать. – Кировоград: 2003.
24. *Майерс Д.* Социальная психология./ Пер. С англ. – СПб.: Питер, 1998.
25. *Мамбеков Е.Б.* Организация досуга во Франции: Анимационная модель: Дис.канд.пед.наук. - СПб.: 1992.
26. *Мануйлов, Ю. С.* Концептуальные основы средового подхода в воспитании . // Вестн. Ун-та Рос. акад. образования. - 2003. - **№ 1**. - С. 36-68
27. *Мацкул Н.* Від розвитку соціальної активності школярів до утворення суспільно активної школи// Науково-практична конференція «Громадянське суспільство: досвід та філософія розвитку в сучасній Україні»/ Тези доповідей. –Львів: 2002.
28. *Мэтьюз Д., Макафи Н.* Политика местной общины.- М.: 1993.
29. *Новикова Л.И.* Преобразование среды школы в среду коллектива // Воспитательная работа в школе. -2005, №6
30. *Орел С .* Мысли глобально, действуй локально // Зеркало недели - № 26 (806), 10-16 июля 2010.
31. *Патнам Р., Ханетті Р.* Творення демократії. Традиції громадянської активності в сучасній Італії.- К. : Основи, 2001. — 300с.
32. *Плющ А.Н.* Об информационном влиянии политических субъектов на электорат // Социологические исследования. 2010. № 1.
33. *Практичний посібник для тренерів з розвитку громади /*За ред.. К.Гуріненка –К.: Ай-Би, 2002
34. *Савко Ю.* Громадянське суспільство, соціальний капітал і політична участь // Вісник Львівського університету. [Електроний ресурс] Серія: філософські науки. 2002. Вип. 4. - 352 с. Режим доступу:

<http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Visnyk/Visnyk4/Politologija/Savko.htm>

35. *Секutowич К.* Співпраця. Можливість чи необхідність для неурядових організацій. – Львів: Товариство Лева, 1999.
36. *Сидоренко М.Т.* Валентина Портна: «Було дуже важко, але ми впоралися і реалізували свій перший проект, об'єднавши населення» //НДО-інформ.- 2010, № 3 (38).
37. *Слабожанин Н.* Как эффективно работать с добровольцами. – СПб.: Питер, 2000
38. *Социальное партнерство в Украине: перспективы законодательного регулирования* // Украина: аспекты работы. - 1998. - №2.
39. *Тарасов Л.В.* Соціально-культурна анімація: принципи, завдання, зміст // Вісник психосоціальної і корекційно-реабілітаційної роботи. – 2003. – №2 – С.59 – 66.
40. *Фукуяма Ф.* Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию. М., 2006.
41. *Чабанова А.В.* Местное самоуправление и особенности социальной работы с местным сообществом.- Сайт: <http://elib.albertina.ru>
42. *Черниш О.І.* Соціокультурна анімація: міжнародний досвід, перспективи впровадження в Україні.// Тези міжнародної конференції. Київ: 2007.
43. *Шацкий С.Т.* Избранные педагогические сочинения: В 4 т. - М.: 1980.
44. *Якимец В.Н.* Третий сектор в регионах России: особенности развития взаимодействия с местной властью бизнесом // Регионы России: взаимодействие и развитие (междисциплинарный подход). –М.: Инсайт Полиграфик , 2001
45. *Becker, Gary S.* Human capital: theoretical and empirical analysis, with special reference to education. - N.Y: 1964;

46. *Hanifan L. J.* The rural school community center. – Annals of the American Academy of Political and Social Science 67, 1916. – P. 130-138
47. *Coleman J.S.* Social Capital in the Creation of Human Capital //Social Capital: a Multifaceted Perspective / Eds. P. Dugupta, I. Serageldin. Wash. DC: World Bank, 2000. P. 19.
48. *Fukuyama Francis.* Social Capital and Civil Society // The Institute of Public Policy George Mason University. – 1999. – October 1
[Електронний ресурс]. – Режим доступа:
//<http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama>
49. [http://ru.wikipedia.org/wiki/Анимация_\(сфера_развлечений\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/Анимация_(сфера_развлечений))

СЛОВНИК

Активність соціальна - англ. activity, social; нім. Aktivität, soziale - сукупність форм людської діяльності, свідомо орієнтованої на вирішення завдань, що стоять перед суспільством, класом, соціальною групою в даний історичний період. В якості суб'єкта А. с. може виступати особистість, колектив, соціальна група, шар, клас, суспільство в цілому. А. с. проявляється в різних сферах: трудовій, суспільно-політичній, у сфері культури та побуту.

Аніматор - це людина, що живе на території громади, має бажання, знання й уміння, а також особистий практичний досвід у питаннях розвитку громади. Основне призначення цієї людини - створювати для членів громади сприятливі умови в просуванні їхніх ініціатив. Аніматори допомагають громаді зробити процес розвитку громади більш продуктивним: надають технічну, організаційну, фінансову підтримку й діляться тими знаннями, уміннями й навичками, яких бракує громаді.

Анімація - має латинське походження (anima - вітер, повітря, душа; animatus - натхнення) і означає насагу, одухотворення, стимулювання життєвих сил, залучення до активності.

Анімація в сфері розваг - організація дозвілля в готелях, на корпоративних заходах, дитячих святах; напрямок, що припускає особисту участь відпочиваючих у культурно-масових заходах.

Благодійна акція - спеціально організований захід Центром місцевої активності для збору матеріальних коштів або речей, в ході якого йде збір різних пожертвувань.

Благодійність - безоплатна передача фінансових коштів (благодійне пожертвування), майна, товарів на потреби соціального та іншого характеру

або добровільна діяльність на благо інших людей. Відмінність від філантропії полягає в тому, що благодійність не є запланованою або систематичною діяльністю з метою зміни суспільства, а може бути одноразовою акцією.

Волонтер - людина, що бере участь у діяльності некомерційного об'єднання або іншій діяльності, що розвиває громадський інтерес у свій вільний час без грошової винагороди. Участь може бути як разовою (наприклад, в організації будь-яких заходів), так і регулярною. Волонтерська діяльність не тягне за собою виникнення трудових відносин і не відображена в трудовому законодавстві України.

Грант - безоплатна цільова субсидія, що надається на конкурсній основі організації, ініціативній групі або індивідуальній особі для реалізації заявленого проекту в тій чи іншій сфері діяльності.

Громадська думка - сукупність вільно виражених суджень, поглядів, позицій і точок зору великої кількості людей.

Громадська підтримка - добровільна допомога, що надається різними соціальними силами та групами (населенням, органами влади, політичними партіями, іншими соціальними рухами і т.п.). Може бути моральною, фінансовою, матеріально-технічною та ін.

Громадська участь в прийнятті владних рішень - це безперервний процес взаємодії між громадськістю та органами влади, на етапах підготовки та прийняття, виконання та контролю рішень.

Громадянська ініціатива - **1)** діяльність окремої особи або спілки громадян із чинення впливу на прийняття політичних рішень (наприклад, для залучення публічної влади до вирішення деяких проблем). Звичайні засоби громадянської ініціативи - це налагодження контактів з політиками і чиновниками, публічні звернення, демонстрації, страйки, утворення груп тиску (лобі) і рухів. **2)** в більш широкому сенсі громадянська ініціатива являє собою всілякі зовнішні починання громадян або їх об'єднань з розвитку будь-

якої з галузей життя. Вираз «в якості громадської ініціативи» часто має на увазі добровільність діяльності.

Громадянська освіта - вміння, знання і цінності, які підтримують активну і відповідальну участь громадянина в суспільному житті, тим самим сприяючи появі необхідних для цього можливостей, волі і компетенції. Надання громадянської освіти є однією з цілей державної системи освіти, проте вирішальна роль у його формуванні відводиться також мережі вільної освіти, засобам мас-медіа, а крім того залежить від практичних можливостей членів суспільства для участі в розробці рішень, які їх стосуються.

Громадянське суспільство - 1) це сфера самовияву вільних громадян і добровільно сформованих асоціацій та організацій, не залежна від прямого втручання і довільної регламентації з боку державної влади. 2) Громадянське суспільство можна визначити також як сукупність неполітичних відносин, тобто суспільних відносин поза рамками владно-державних структур.

Групи тиску (лобі) - створені для просування інтересів громадян об'єднання, організації, рухи або мережі, що прагнуть чинити тиск на владу

Демократія участі - у політології цей термін означає альтернативу представницькій демократії або спроби її доповнення. Представницька демократія означає, що народ (або для спільноти - його члени) реалізує владу через обраних ним самим представників, а демократія участі означає інші канали надання впливу. Загальною вихідною точкою демократії участі є те, що основою прийняття рішень і для законно обраних представників має бути вислуховування ними людей, яких стосується рішення, що розглядається; багато рішень (наприклад, на місцевому рівні) можуть прийматися незалежно від представницьких зборів або виділених ними повноважень. В інтересах демократії участі обговорення кожного важливого політичного питання має відбуватися з максимальним залученням членів спільноти (або розглянутого об'єднання), яких це питання стосується; в ідеалі таке обговорення повинно

забезпечувати представлення всіх точок зору, а на його результат не повинна впливати позиція в ієрархії влади або інші ресурси особи, яка висловлює свою позицію. Каналами демократії участі можуть бути, наприклад, створені публічною владою поради щодо співробітництва та інші форми партнерства, публічні дискусії, демонстрації, громадянська ініціатива, лобі, інші цивільні об'єднання та соціальні рухи, в крайньому випадку також цивільна непопора.

Державні структури виконують різні функції: розвиток законодавства; затвердження законності та правопорядку; регулювання соціальних конфліктів; забезпечення узгодженості інтересів і потреб індивідів і соціальних груп; контроль за освітою, охороною здоров'я і сферою культури; забезпечення екологічної безпеки; захист інтересів держави у всіх сферах міжнародних відносин.

Життєздатність НДО - ймовірність, що організація зможе виконувати свої функції в майбутньому, а діяльність буде продовжена при тому, що враховані внутрішні ресурси організації, а також передбачувані або можливі зміни середовища діяльності. На життєздатність некомерційних організацій впливають, наприклад, закони і регулювання, здатність організації до дії, співпраця з іншими організаціями, а також державним і комерційним секторами, економічна ситуація, інфраструктура, публічний імідж, а також можливість залучення електорату.

Залучення - **1)** діяльність об'єднання, завдання якої полягає в кращому застосуванні та активізації членів, цільової групи або електорату при постановці та досягненні своїх цілей. У деяких випадках відповідає англomовному терміну mobilisation. **2)** діяльність публічної влади або комерційного підприємства, мета якої - дати можливість громадянам або об'єднанням, які їх представляють, брати участь у прийнятті рішень, що впливають на них, в тому числі, у законотворенні. За допомогою залучення можна розвивати демократію участі та також поліпшити якість рішень.

Захист інтересів - заступництво, опіка інтересів і цінностей членів об'єднання та інших осіб, які входять в дану цільову групу у відносинах з публічною владою, комерційним сектором, а також з громадською думкою. Відповідає англomовному терміну *advocacy*.

Ідентифікація територіальна - частина соціальної ідентичності особистості. В структурі територіальної ідентифікації виділяють два основних компоненти - знання, уявлення про особливості власної «територіальної» групи та усвідомлення себе її членом і оцінка якостей власної території, значимість її у світовий та локальній системі координат. Для територіальної ідентифікації принципово важливим поняттям є уявлення про територіальні зв'язки, які виникають на основі спільного чи сусідської проживання членів соціальних груп різного масштабу і різної культурної ідентифікації.

Ініціатива соціальна - сукупність дій (діяльність) з висунення, затвердження, поширення та практичної реалізації соціально значущої ідеї, свідомо, самостійно і добровільно здійснюваних суб'єктом; характеристика, індикатор та форма прояву соціальної активності. І.с. володіє рядом відмітних ознак. Це, перш за все, новизна (взагалі або в даному місці в даний час); випередження одним суб'єктом іншого, що означає перші кроки у вирішенні соціальних проблем і протиріч; лідерство в пошуку і впровадження нових, нетрадиційних способів перетворення соціальної дійсності, у створенні нових товариств, рухів, нових форм суспільного життя. І.с. представляє спосіб подолання застарілого, віджилого, затвердження нового. У цьому значенні поняття «І.с.» зближується з поняттями «соціальне нововведення», «соціальне новаторство», «соціальна творчість». Ініціативна діяльність суб'єкта набуває якості І.с. тільки з виходом її за рамки інтересів ініціатора, з отриманням певного суспільного резонансу. І.с., як правило, передбачає і вихід за рамки вузькопрофесійної, соціально-рольової діяльності, розширюючи тим самим і

сферу перетворюваної активності суб'єкта. Ступінь інтенсивності та сталості такої активності визначається як ініціативність суб'єкта, що відображає соціальну зрілість, громадянську позицію, моральні цінності та ідеали суб'єкта, його заповзятливість, далекоглядність. У розвитку І.с. можна виділити ряд фаз: висування нової ідеї, проекту; практична реалізація нововведення; поширення досвіду, який виправдав себе. Суб'єктом І.с. виступає особистість, соціальна група, клас, суспільні інститути, держава, ті чи інші громадські організації, а також неформальні об'єднання і різного роду групи, при цьому головне місце займає особистість, що стоїть біля витоків І.с. І.с. охоплює всі сфери життя суспільства.

Комерційний сектор - організації, засновані з метою отримання економічної вигоди, тобто підприємства і дохідні товариства. Відмінність від третього сектору полягає в тому, що власники можуть отримувати прибуток і розподіляти його між собою.

Комунікація (від лат. Communico - роблю загальним) - в широкому сенсі - обмін інформацією між індивідами через посередництво загальної системи символів. Комунікація може здійснюватися вербальними і невербальними засобами. Розрізняють механістичний і діяльнісний підхід до комунікації.

Комунікація - у механістичному підході - однонаправлений процес кодування і передачі інформації від джерела і прийому інформації одержувачем повідомлення.

Комунікація - у діяльнісному підході - спільна діяльність учасників комунікації (комунікантів), в ході якої виробляється спільний (до певної межі) погляд на речі і дії з ними.

Консультавання - **1)** процес, що передуює ухваленню рішення, коли публічна влада надає іншим зацікавленим у питанні, в тому числі, громадським об'єднанням можливість висловити свою думку. Це припускає достатню поінформованість, наявність достатнього часу та інших ресурсів

(наприклад, грошей і людей), а також фактор наявності декількох можливих варіантів рішення. 2) безпосередня робота з людьми, спрямована на вирішення соціальної проблеми клієнта, де основним засобом впливу є певним чином побудована бесіда.

Лобізм (англ. lobbyism, від англ. Lobby - кулуари) - тиск на владу шляхом особистого або письмового звернення або іншим шляхом (організації масових петицій, потоку листів, публікацій, підкупи) з боку будь-яких груп або приватних осіб, мета якого - домогтися прийняття або відхилення законопроекту.

Мережа - в якості мережі переважно розглядаються неформальні об'єднання, які не клопотали про отримання статусу юридичної особи. Яскравим прикладом є круглі столи та співдружності або просто реєстри електронної пошти. Мережа може бути також формалізованою і мати спільно узгоджений план діяльності або документ типу статуту.

Міжсекторне партнерство - конструктивна взаємодія організацій з двох або трьох секторів (держава, бізнес, некомерційний сектор) при вирішенні соціальних проблем, що забезпечує синергетичний ефект від «складання» різних ресурсів і «вигідне» для кожної із сторін і населенню.

Місія - спільна мета або завдання, в інтересах яких діє організація. Формулюванням місії задається основний напрямок діяльності організації.

Місцева громада - група людей, що живуть в межах невеликої території, мають спільні соціальні проблеми та організуються для вирішення цих проблем.

Партнерство - спільна взаємовигідна робота двох або більше об'єднань або установ, причому жодна зі сторін не приймає рішень в односторонньому порядку. Цілі співробітництва, програма дій і засоби вибираються разом.

Пожертвування - подарунок (грошовий або інший), не супроводжується зобов'язаннями.

Рух, або соціальний рух - співпраця людей та організацій в ім'я загальних масштабних цілей. Рух не прирівнюється до жодного об'єднання, а є організаційно розпорошеною мережею або кількома різними мережами. Початком руху може слугувати хвиля протесту громадськості, але він більш тривалий за часом і більш стійкий.

Самодопомога - добровільне об'єднання людей для того, щоб разом вирішувати власні або ті, які стосуються близьких людей, економічні, особисті питання, проблеми, пов'язані зі здоров'ям, і т.п. Може реалізуватися у формі некомерційної організації.

Синергетика - це теорія самоорганізації в системах різноманітної природи. Вона має справу з явищами та процесами, в результаті яких в системі - в цілому - можуть з'явитися властивості, якими не володіє жодна з частин. Оскільки йдеться про виявлення та використання загальних закономірностей в різних галузях, тому такий підхід передбачає міждисциплінарність. Останнє означає співробітництво в розробці синергетики представників різних наукових дисциплін. Тому термін синергетика використовується як в природничих науках, так і в гуманітарній сфері.

Соціальна мережа (англ. social network) - соціальна структура, що складається з групи вузлів, якими є соціальні об'єкти (люди або організації), та зв'язків між ними (соціальних взаємовідносин)

Соціальний капітал - **1)** ресурси соціальних відносин, їх мережі, які полегшують дії індивідів завдяки формуванню взаємної довіри, визначенню взаємних зобов'язань та очікувань, формулюванню і встановленню соціальних норм, утворенню асоціацій; **2)** загальноприйняті норми і цінності, які практикуються певною групою людей і, які дозволяють їм співпрацювати; це певний потенціал суспільства або його частини, що виникає як результат

наявності довіри між його членами; **3)** інститути, відносини і норми, які формують, якісно і кількісно, соціальні взаємодії в суспільстві.

Соціально-культурний інститут об'єднує людей для спільної діяльності по задоволенню соціально-культурних потреб людини або вирішення конкретних соціально-культурних завдань: (сім'я, державні і комунальні структури, виробничі об'єднання і підприємства, недержавні громадські організації, установи освіти, засоби масової інформації спеціальні заклади соціально-культурного профілю: театри, музеї, бібліотеки і т.ін.).

Соціокультурне середовище - **1)** складна структура соціальних, матеріальних і духовних умов, в яких реалізується діяльність людини; **2)** сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих в установі культури умов, активна взаємодія яких приводить до вирішення найбільш актуальних проблем місцевого соціуму; **3)** система ключових факторів, що визначають розвиток людини. Це: природне середовище, суспільно-політичний лад, засоби масової інформації, школа, заклади культури, люди, які впливають на культурні й освітні процеси, а також випадкові події.

Спонсорство - субсидування організованого заходу або іншої певної діяльності грошима або іншим способом. Спонсоруються, наприклад, конференції, гастролі художнього колективу, тренування спортсменів і т. д. Субсидуючий, тобто спонсор отримує суспільне визнання у відповідній формі.

Суспільний інтерес - з точки зору суспільства, найбільш важливим є громадське добро, тобто такі блага, які не використовуються для приватного споживання, а доступні всім, наприклад, природа, безпека, культура і т. д. При цьому важливо усвідомлювати різницю між інтересами суспільства та інтересами більш вузької групи (наприклад, жителі одного будинку, працівники одного підприємства). Це не завжди легко і межа тут дуже тонка. Діяльність на благо вузько обмеженої групи може також проводитися в

суспільних інтересах, наприклад, якщо умови існування цієї групи несприятливі в порівнянні з іншим товариством і, отже, підтримка, яка їй надається, сприяє дотриманню суспільної справедливості.

Територіальна громада - 1) жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, що мають єдиний адміністративний центр, сільську раду; 2) спільнота мешканців, жителів населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, в межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Територіальні громади створюються на рівні сіл, селищ, міст, районів у містах.

Третій сектор – сума недержавних неприбуткових організацій. Це може бути консолідований громадський рух, який складається з окремих, взаємно не підпорядкованих, але взаємодіючих громадських організацій, які спрямовують енергію громадян на творчу діяльність і тим самим знижують соціальну напругу в суспільстві. Цей ефект має місце коли в демократичному суспільстві, по-перше, існує «критична маса» недержавних неприбуткових організацій, здатних впливати на хід суспільних процесів і, по-друге, переважна більшість громадських організацій не є антагоністами, тобто, вони не тяжіють до взаємовиключаючих політичних, національних, або інших полюсів. Сфера діяльності організацій третього сектору охоплює практично всі галузі життя людини – економіку, політику, науку, культуру, освіту. Розгалужена мережа молодіжних, професійних, дитячих, жіночих, ветеранських, а також елітарних організацій-клубів, аналітичних центрів або так званих «мозкових центрів» та ін. Організації третього сектору створюють основу громадянського суспільства, є вирішальним стабілізуючим фактором, гарантом демократичного шляху розвитку.

Філантропія – свідомо сплановане, що проводиться з метою поліпшення суспільства, здійснення пожертвувань або добровільна діяльність на благо інших людей.

Центр місцевої активності на базі будинку культури – це заклад культури, який ставить своєю метою не просто надання послуг у сфері дозвілля, а й розвиток спільноти, залучення жителів до вирішення соціальних та інших проблем, що стоять як перед клубом, так і перед спільнотою. Будинок культури, який став центром місцевої активності, є для жителів територіальної громади, її організацій та установ активним партнером у вирішенні місцевих проблем. Це клуб, який прагне стати не лише культурним дозвіллевим закладом, а й суспільним, громадським.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ІНСТИТУТ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Кіровоградське обласне об'єднання громадян «Інститут соціокультурного менеджменту» (ІСКМ) є неполітичною, некомерційною, нерелігійною, недержавною обласною громадською організацією, яка виникла в 2000 році, а в 2001 році була зареєстрована Кіровоградським обласним управлінням юстиції.

Свою місію ІСКМ вбачає у сприянні демократичній трансформації українського суспільства шляхом підтримки розвитку місцевих громад, незалежного інформаційного простору та інтеграційних процесів на локальному рівні. Основними напрямками діяльності ІСКМ є освітній, інформаційний та дослідницький.

Персонал ІСКМ має досвід проведення досліджень, семінарів, тренінгів, розробки навчально-методичних посібників, Інтернет-ресурсів та адміністрування грантових програм.

Діяльність ІСКМ підтримується або підтримувалась: Фондом Євразія, ІСАР „Єднання”, Фундацією прав людини, Міжнародним Фондом „Відродження”, Фондом ім. Стефана Баторія, Міністерством закордонних справ України, Комітетом виборців України, Фондом Східної Європи, Раст Inc., USAID, UNITER, NATO також благодійними пожертвами громадян та бізнесу.

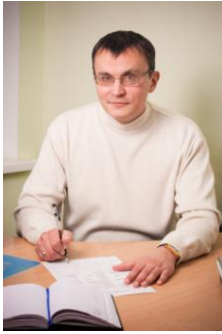
Основні кількісні показники діяльності ІСКМ

Показник	Прояв по рокам	
	2003-2008	2009
Розробка та видання навчальних посібників	8	1
Розробка та видання інформаційних бюлетенів	23	-
Розробка та видання інших видань	5	1
Розповсюдження власних видань	33000	1500
Розпочато проектів	12	3
Завершено проектів	12	1
Проведено конкурсів грантів для НДО	2	1
Підтримано проектів НДО	8	4
Проведено конкурсів для журналістів	3	-
Нагороджено переможців конкурсів для журналістів	18	-
Проведено заходів	55	5
Кількість учасників заходів	1171	85
Кількість статей/сюжетів в ЗМІ, що висвітлювали діяльність ІСКМ	287	22
Проведено досліджень	4	1
Доходи (грн.)	795657	259090
Витрати (грн.)	787097	246582

Контактна інформація ІСКМ:

Поштова адреса:	ІСКМ, а/с 4/30, м. Кіровоград, 25006
Електронна адреса:	adm.iscm@gmail.com
Інтернет сторінка:	www.lacenter.org.ua
Скайп:	ngo_iscm
Адреса офісу:	офіс №1 (2 поверх), вул. Гайдара, 75-а, м. Кіровоград
Телефон:	(0522)271095
Факс:	(0522)345667
Керівник:	Абрамов Л.К.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ ВИДАННЯ

Абрамов Лев Костянтинович

Директор Інституту соціокультурного менеджменту. З 1998 року займається громадською діяльністю. Голова Експертної групи при Кіровоградській ОДА, заступник голови Громадської ради при Кіровоградській обласній державній адміністрації. Наукові інтереси: засоби масової інформації, громадські організації, державна політика, заклади культури.

Азарова Тамара Василівна

Доцент кафедри психології Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки, кандидат педагогічних наук. Секретар Ради Інституту соціокультурного менеджменту. З 1998 року займається громадською діяльністю. Наукові інтереси: ЗМІ, НДО, державна політика, психологія.

Абрамов Л.К. та Азарова Т.В. є співавторами наступних видань:

- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Менеджмент НГО. – Кіровоград: ЦПТИ, 1999. -76 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Общественно-деловые отношения НГО.– Кіровоград: ЦПТИ, 1999. – 80 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Ресурсный центр для НГО как катализатор процесса межсекторного партнерства. – Кіровоград: ЦПТИ, 1999 – 52 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Фандрейзинг для НГО. – Кіровоград: ЦПТИ, 1999 – 92 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Стратегічне планування діяльності НДО. – Кіровоград: ЦПТИ, 2000 – 76 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Методика надання консультативних послуг регіональним НДО. – Кіровоград: ЦПТИ, 2000 – 196 с.
- Абрамов Л.К. Азарова Т.В. Менеджмент у сфері культури. – Кіровоград: ЦПТИ, 2000. – 88 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Теорія та методика корпоративного спонсорства. – Кіровоград: ЦПТИ, 2001. – 132 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Стратегія неполітичної громадської організації

- під час передвиборчої кампанії. – Кіровоград: ЦПТІ, 2001.– 120 с.
- Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Інформаційне забезпечення процесу рішення соціальних проблем на місцевому рівні. – Кіровоград: ІСКМ, – 2003, 116 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Менеджмент неприбуткової організації. Частина 1. – Кіровоград: ЦПТІ, ІСКМ, – 2003, 128 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Менеджмент неприбуткової організації. Частина 2. – Кіровоград: ЦПТІ, ІСКМ, – 2003, 140 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Соціальні технології. Частина 1. – Кіровоград: ІСКМ, – 2004, 104 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Соціальні технології. Частина 2. – Кіровоград: ІСКМ, – 2004, 108 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Програми підготовки кадрів для системи інформаційно-методичного забезпечення процесу вирішення соціальних проблем на місцевому рівні. - Кіровоград: ЦПТІ, 2004.- 76 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Технологія розвитку інформаційно-методичної мережі для громадського сектору на регіональному рівні. Кіровоград: ЦПТІ, 2004. – 68 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Технологія оцінки соціальних програм та проектів. - Кіровоград: ІСКМ, 2007. - 100 с.
 - Азарова Т. В. , Абрамов Л.К. Ресурсне забезпечення громадських ініціатив. - Кіровоград: ІСКМ, 2008. - 100 с.
 - Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Інформаційний компонент діяльності НДО. - Кіровоград: ІСКМ, 2009, 80 с.
 - Звітність по цільовим програмам: Звіт за результатами дослідження. - Кіровоград: ІСКМ, 2009. - 24 с.
 - Абрамов Л.К., Азарова Т.В., Цільові програми та механізми по забезпеченню прозорості у процесі їх реалізації. – Кіровоград: ІСКМ, 2010. – 100 с.
 - Діяльність будинків культури по задоволенню потреб територіальних громад: звіт за результатами дослідження – Кіровоград: ІСКМ, 2010. – 64 с.

Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Менеджмент неприбуткової організації. Частина 1. - Кіровоград: ЦПТІ, ІСКМ, 2003. - 128 с.

Зростання ролі громадського сектору в житті нашого суспільства вимагає високого рівня професіоналізму від його лідерів. Особливо це актуально зараз, коли ще не створено систему підготовки керівників НДО на державному рівні. Саме з урахуванням цих обставин створювалось видання. Першу частину цього навчально-методичного посібника присвячено

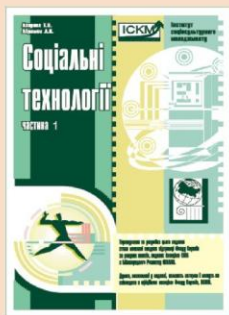
теоретичним основам менеджменту та громадські організації, як об'єкту управління. Традиційно видання містить чимало вправ та завдань для самовдосконалення. Видання здійснено ІСКМ та ЦПТІ в рамках проекту підтриманого Фондом Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Інформаційне забезпечення процесу рішення соціальних проблем на місцевому рівні. - Кіровоград: ІСКМ, 2003. - 116 с.

ІСКМ в рамках проекту «Розвиток незалежного інформаційного простору в Україні», підтриманого Фондом Євразія за рахунок коштів USAID, видав навчально-методичний посібник. Дане видання містить наступні розділи: рішення соціальних проблем на місцевому рівні; інформаційний простір та інформаційного обміну у

вирішенні соціальних проблем; інформаційний потенціал третього сектору; ЗМІ та громадське суспільство; традиційні форми взаємозв'язку НДО та ЗМІ та ін. Підручник містить велику кількість вправ та завдань для самоконтролю.

Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Соціальні технології. Частина 1. - Кіровоград: ІСКМ, 2004. - 104 с.

Розвиток громадського сектору в Україні вступає в якісно новий етап, коли особливого значення набуває ефективність роботи кожної громадської організації. Досягти такої ефективності можна лише використовуючи соціальні технології. В даному посібнику автори спробували пояснити, що таке соціальні технології і як вони використовуються. Видання здійснено ІСКМ в рамках Центрально українського кластеру проектів «Інтеграція місцевих спільнот» при підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

вони використовуються. Видання здійснено ІСКМ в рамках Центрально українського кластеру проектів «Інтеграція місцевих спільнот» при підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Менеджмент неприбуткової організації. Частина 2. - Кіровоград: ЦПТІ, ІСКМ, 2003. - 140 с.

Ефективність діяльності керівника НДО багато в чому залежить від того, наскільки раціонально він планує. Дане видання повністю присвячене розгляду основних видів планування. Особливу увагу приділено такому важливому напрямку, як управління проектами. На прикладах автори розглядають основні етапи процесу: оцінка життєздатності ідей, планування заходів, моніторинг та оцінка, підготовка звіту. Книга містить вправи для самостійної роботи. Видання здійснено ІСКМ та ЦПТІ в рамках проекту підтриманого Фондом Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Соціальні технології. Частина 2. - Кіровоград: ІСКМ, 2004. - 108 с.

Особливого значення останнім часом набуває діяльність громадських організацій, які виступають своєрідним каталізатором активності місцевих громад. Саме представникам таких організацій адресоване це видання. В ньому життя громади автори розглядають в різних аспектах; описують способи та форми взаємодії в громаді; пропонують нові методи навчання та розвитку громади. Зокрема досить детально розглядається зовсім нова для третього сектору України форма співпраці – кластер проектів. Видання здійснено ІСКМ в рамках Центрально українського кластеру проектів «Інтеграція місцевих спільнот» при підтримці Фонду Євразія за рахунок коштів, наданих USAID.

«Україна-НАТО: абетка відносин» (ІСКМ, Кіровоград – 2006, 40 ст.)

ІСКМ в рамках проекту «Політика – справа не тільки політиків», підтриманого Міністерством закордонних справ Укра-їни, видав посібник «Україна-НАТО: абетка відносин». Дане видання містить наступні розділи: НАТО, як організація колективної безпеки; база відносин Україна – НАТО; розвиток і нинішній стан відносин Україна – НАТО; переваги членства; перспективи національного ОПК у разі вступу України в НАТО; фінансовий аспект членства України в Альянсі; референдум щодо вступу до НАТО та інформування громадськості; цивільний вимір діяльності НАТО; відносини Росія – НАТО; будапештський меморандум і нейтралітет, як засоби гарантування безпеки України.

Видання ІСКМ

Інформаційний бюлетень «НДО-Інформ». - Кіровоград: ІСКМ, ЦПТІ, 1999-2010. «НДО – Інформ» є серйозним інформаційним ресурсом

для громадських активістів України. Завдяки цьому виданню вони регулярно отримують інформацію про позитивний досвід вирішення соціальних проблем, про успішні форми взаємодії між різними секторами суспільства, як в нашій країні, так і у найближчих сусідів: Росії та Польщі. Кожного номера в рубриці «Коментар фахівця»

авторитетні особи третього сектору виступають з актуальних питань щодо розвитку громадянського суспільства. Цінним доповненням до матеріалів бюлетеню є інформація про нові видання для НДО та можливості отримання фінансової підтримки діяльності громадських організацій.

Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Технологія оцінки соціальних програм та проєктів. Кіровоград: ІСКМ, 2007. - 100 с.

Розробка посібника здійснена за підтримки Фонду Стефана Баторія в рамках проєкту „Вдосконалення системи розробки та оцінки соціальних програм”. Видання складається з наступних розділів:

теоретичні основи оцінки соціальних програм та проєктів; основні етапи оціночної діяльності; додатки.

Абрамов Л.К., Азарова Т.В., Інформаційний компонент діяльності НДО. – Кіровоград: ІСКМ, 2009. – 80 с.

Видання розроблене в рамках проєкту “Підтримка громадських ініціатив”, що підтримується Фондом Стефана Баторія за рахунок коштів наданих Фондом Форда. У посібнику висвітлюється роль інформаційного фактора в діяльності громадської організації, детально

розглядаються поняття інформація, інформаційний обмін, інформаційний простір, аналізуються інформаційні ресурси та проблеми використання інформації як інструменту впливу на громадську думку та органи влади.

5 років зароди ідеї (2001-2006). - Кіровоград: ІСКМ, 2007. -20 с. Брошура присвячена діяльності організації у перші 5 років її існування. Видання складається з наступних розділів: реалізовані проєкти, бюджет організації, основні показники діяльності.

Азарова І.В., Абрамов Л.К. Ресурсне забезпечення громадських ініціатив. - Кіровоград: ІСКМ, 2008. - 100 с.

Розробка посібника здійснена за підтримки Фонду Стефана Баторія в рамках проєкту „Ресурсне забезпечення громадських ініціатив”. Видання складається з наступних розділів: ресурси в діяльності громадських організацій; людські ресурси-вирішальний чинник діяльності НДО; поняття „фандрейзинг”, джерела фінансування громадських ініціатив; корпоративне спонсорство та методика залучення коштів у підприємств; соціальне замовлення як форма залучення бюджетних коштів; грант як метод отримання донорської підтримки; додатки.

Звітність по цільових програмах: Звіт за результатами дослідження. – Кіровоград: Інститут соціокультурного менеджменту (ІСКМ), 2009. –24 с.

Видання розроблене в рамках проєкту „Підтримка громадських ініціатив”, що підтримується Фондом Стефана Баторія за рахунок коштів наданих Фондом Форда. У посібнику висвітлюється роль інформаційного фактора в діяльності громадської організації, детально розглядаються поняття інформація, інформаційний обмін, інформаційний простір, аналізуються інформаційні ресурси та проблеми використання інформації як інструменту впливу на громадську думку та органи влади.

